

PÅ DET HVITE LERRET

ET TILBAKEBLIKK
OVER KINODRIFT
I DRAMMEN

DRAMMEN KOMMUNALE KINEMATOGRAFER

50 ÅR

1917—1967

På det hvite lerret

PER BRUNVAND

På det hvite lerret

*Et tilbakeblikk
over kinodrift i Drammen*

DRAMMEN 1967

J. STEENBERG & CO. BOKTRYKKERI

Satt på Monotype med Goudy
Klisjeene er fra Drammen Klisjeanstalt, Drammen
Papir, 100g Polar, fra Borregaard, Sarpsborg
Trykt i J. Steenberg & Co. Boktrykkeri

INNHOOLD

	Side
Forord	5
«Alt i levende naturtro Bevegelse»	
Kinodriften i Drammen fram til 1917.....	7
Verdenssensasjoner til reker og røykesild	
Fra filmens barndom i Drammen	17
Trang kommunal fødsel	23
«Der blir vist ingen fordærvet paa sin sjæl...»	
1915- og 1917-meninger om kommunal drift....	30
Fram mot lydfilm	36
...men kinomusikerne forsvant	45
Gjennom lydmuren mot kriseår	48
Krigsårene	54
Bevisst kulturfaktor	
Kinodriften i etterkrigsårene	63
Hva nå...?	74
Kinobestyrene	76
Kinostyrene	76
Statistikk	77

FORORD

I forbindelse med at det 1. juli 1967 er 50 år siden Drammen kommunale kinematografer startet sin virksomhet, har kinostyret besluttet at det skal lages en skriftlig beretning, noe som senere er godkjent av formannskapet.

Undertegnede har fått i oppdrag å skrive beretningen. Da arbeidet tok til, ble det fort klart at en slik beretning ikke kunne starte med den kommunale overtagelsen av kinodriften i 1917, men også måtte være en generell beretning om kinodriften i Drammen. Det er derfor i denne beretningen i like stor grad lagt vekt på kinodriften i Drammen før den ble kommunal som etter. Dette mener forfatteren er riktig, ikke minst fordi det fra før ikke fins noen samlet skriftlig oversikt over denne virksomheten. En slik oversikt har for øvrig vært et sterkt savn under arbeidet.

Av kilder som er benyttet skal nevnes styreprotokollene til Drammen kommunale kinematografer, årganger av Drammens Blad, Fremtiden og Drammens Tidende, bystyreprotokoller for Drammen kommune og lignende beretninger fra andre byer. En vesentlig kilde har vært pensjonister og eldre ansatte ved kinoene i dag. Uten deres medvirkning og interesse ville det nesten vært håpløst å skrive denne beretningen.

Drammen, juni 1967

Per Brunvand

«Alt i levende naturtro Bevegelse»

Kinodriften i Drammen fram til 1917

Selv om viktige tekniske oppfinnelser og eksperimenter ble gjort tidligere, er det riktig å si at filmen som massemedium er et produkt av det 20. århundrede. Fra de første offentlige filmfremvisningene i 1890-årene og fram til i dag ligger det et svelg av teknisk og kunstnerisk utvikling, mens filmens grep på mennesket nærmest ser ut for å være naturbetinget. Knappt noe annet massemedium har vært en så umiddelbar suksess fra den spede begynnelse, og samtidig maktet å befeste sin posisjon gjennom ti-år etter ti-år.

Mens den første offentlige filmfremvisning i Norge fant sted våren 1897 i Brødrene Hals' konsertsal i Oslo, må man over århundreskiftet for å finne den første forestillingen i Drammen. I mai 1901 kunne man finne følgende annonse i den lokale presse:

Levende fotografier. Verdens Cineografen «Lubin». Stor Børneforestilling i Konservative Arbeiderforening iaften Torsdag 23. Mai Kl. 8 1/2 med stort og rikholdig Program hvoraf fremhæves: Dronning Victorias Begravelse. Boerkrigen i Transvaal. Dreyfus-Procesen i Rennes. Kong Edvard VII Proklamation. Præsident Krüger. Krigen i Kina, samt en hel del andre nye, storartede levende Fotografier. Aldri før forevist her. Alt i levende naturtro Bevegelser. Maa ikke forvexles med almindelige Lysbilder. Orkester-Musik af Verdens største eksisterende Konsert-Kjæmpefonograf «Edison». Benyt Anledningen. Billetpriser: Børn 25 øre. Voksen 50 øre.

Noen undervurdering av «børns» smak kan en i hvertfall ikke hevde at programmet representerer.

Senere ble det med jevne mellomrom vist film i forskjellige lokaler i Drammen, bl.a. i Drammens Theater, hvor den første filmfremvisningen fant sted i november 1902. Ikke noe av dette kan imidlertid regnes som faste kinematografer. Det var sporadiske fremvisninger gitt av omreisende selskaper, vesentlig fra hovedstaden.

Den første faste kino i Norge fikk vi i Stortingsgaten 12 i Kristiania i november 1904. Bak foretagendet sto det svenske interesser, som hadde dannet Norsk Kinematograf Aktieselskap. Det ble imidlertid nordmannen Hugo Hermansen som kom til å bli den første bestyrer, og senere eier, av kinoen i Stortingsgaten 12. Senere sto han og selskapet bak opprettelse av kinoer i by etter by i Norge, og blant disse også Drammen.

I begynnelsen av januar 1906 kunne man finne en annonse i lokalpressen, hvor det ble søkt etter dyktig pianistinde, portier, kontrollør, billettselgerske og plakatkutt til *Kinematograf-Teatret* som skulle opprettes i Engene 6, og fra 10. januar var det følgende program på plakaten:

Kongeindtoget. Spøgelses Gaard. Naar Postbudet bringer Juleposten (meget morsom). Brandkonstabelens Kjærligheds-historie.

Av disse filmene er det vel bare Kongeindtoget som fortsatt er bevart. Filmen ble tatt under kongeinntoget i november 1905 og det ble filmet både ute i Oslofjorden da kong Haakon steg ombord i «Heimdal», på Vippetangen og ved Grand Hotell.

Kinematograf-Teatret kom bare til å ha tilholdssted en kort tid i Engene 6. Allerede i slutten av desember 1906 flyttet selskapet over gaten til Engene 13, og samtidig skiftet kinoen navn til

Engene 12. Folkekinematografen hadde lokaler her fra 1907 til 1915. Perfekt ble så drevet her fra 1916 til 1941. I 1948 ble kinoen gjenåpnet med navnet Snorre. Bildet er tatt mens det ennå var Perfekt som ble drevet.

Drammens kinematograf

Under dette navnet fortsatte denne kinoen helt fram til utgangen av 1913. I 1911 flyttet kinoen tilbake til nyoppussede lokaler i Engene 6. Når kinoen gikk inn, skyldtes det at de kommunale myndigheter, med hjemmel i den nye filmloven (vedtatt i 1913), nektet Norsk kinematografselskap konsesjon til fortsatt drift. Selskapet hadde ved utgangen av 1913 planer om å overføre kinoen til nye lokaler i Torvet 10, og i januar 1914 ble det gjort et forsøk på å starte i dette lokalet til tross for manglende bevilling. Imidlertid var reaksjonen så sterk fra de kommunale myndigheter at det bare ble med et forsøk.

Til venstre: Engene 6. Her startet den første kinoen i Drammen, Kinematograf-Teatret, 10. januar 1906. Kinoen flyttet i desember samme år til nye lokaler. Fra 1907 til 1911 holdt Grand kinematograf til i disse lokalene, og fra 1911 til 1914 kunne man finne Drammens kinematograf her. Senere flyttet Verdensspeilet inn og ble drevet til et stykke ut i 1918. Til høyre: Amtmann Blomsgt. 6. Bull kinematograf hadde tilholdssted her fra 1909 til 1916. En kort tid i 1916 ble lokalet leid ut til Verdensteatret.

Opprettelsen av den første kino i Drammen var startskuddet til en rivende utvikling på kinofronten i byen, og lokale etter lokale ble innredet til kinodrift. Enkelte av dem var bare døgnfluer, mens andre kom til å bestå og bli forløpere til flere av dagens kinoer i byen.

Folkekinematografen

var «nestemann ut» blant kinoene i Drammen. Kinoen holdt til i Arbeiderforeningens lokale i Engene 12, hvor vi i dag finner kinoen Snorre. I dette lokalet var det vist film ved flere anledninger før det ble et fast kinolokale. Det var i januar 1907 at Folkekinematografen åpnet sine dører for publikum, og helt til kinoen ble nedlagt i september 1915 var det Johannes Johnsen som drev den.

Grand kinematograf

ble åpnet i Engene 6 1. januar 1907, og eier var Daniel Olsen. I september 1911 overtok kinoen lokalet i Engene 13 etter Drammens kinematograf, og samme året gikk den inn.

National kinematograf

åpnet også i 1907 i den daværende kjente «Johansens sal» i Engene 2 (hvor Palads ligger i dag). Etter to år skiftet kinoen navn til Drammens Verdensteater, men den ble mest kjent under det enklere navnet

Verdensteatret,

som kinoen også offisielt ble hetende fra 1914. Bak denne kinoen finner vi restauratør Erik Johansen (som eide salen) og fru Berthe Nilsen.

I 1916 hadde Verdensteatret i noen måneder tilholdssted i Amtmann Blomsgt. 6, mens dens egne lokaler gjennomgikk en omfattende modernisering. I slutten av september 1916 kunne kinoen gjenåpne i sine gamle lokaler, og samtidig ble navnet endret til

Paladsteatret

Dette var et av de mest moderne kinolokaler kommunen overtok da det ble kommunal drift i 1917, og helt til i dag eksisterer Paladsteatret som fast kino.

Strømsø Biografteater

var også blant de kinoer som så dagens lys i Drammen i 1907. Kinoen ble startet av Karl Hermannsfeldt, og hadde tilholdssted i Tollbugaten 13. En tid ble den også drevet av brødrene Johannes og Arne Johnsen. Imidlertid hadde denne kinoen ingen lang levetid, og allerede sommeren 1908 gikk den inn. Dette er den eneste faste kino som fram til våre dager har vært drevet i bydelen Strømsø.

Tollbugt. 13. Her holdt Strømsø Biografteater til i perioden 1907—1908.

Perfekt

het kinoen som våren 1908 åpnet i Haugesgt. 4. Eierne var F. A. Wallstrøm og Waldemar Olsen. I desember åpningsåret flyttet kinoen over i Engene 1, hvor administrasjonsbygget i Drammen ennå ikke var reist. Her holdt kinoen til helt fram til mai 1916. Da sommeren det året var over, åpnet kinoen på ny og nå i nye lokaler, denne gang i Engene 12, hvor Folkekinematografen var sluttet å drive i Drammens Arbeiderforerings lokale. Også Perfekt var blant de kinoer som ble kommunale i 1917.

F. A. Wallstrøm og Waldemar Olsen var kjente navn innen kinobransjen, og ikke bare i Drammen. De var begge fra Oslo,

Engene 1, slik det så ut her før administrasjonsbygget til Drammen kommune ble bygget. I døren står en av Perfekts eiere, F. A. Wallstrøm. Perfekt holdt til her fra 1908 til 1916.

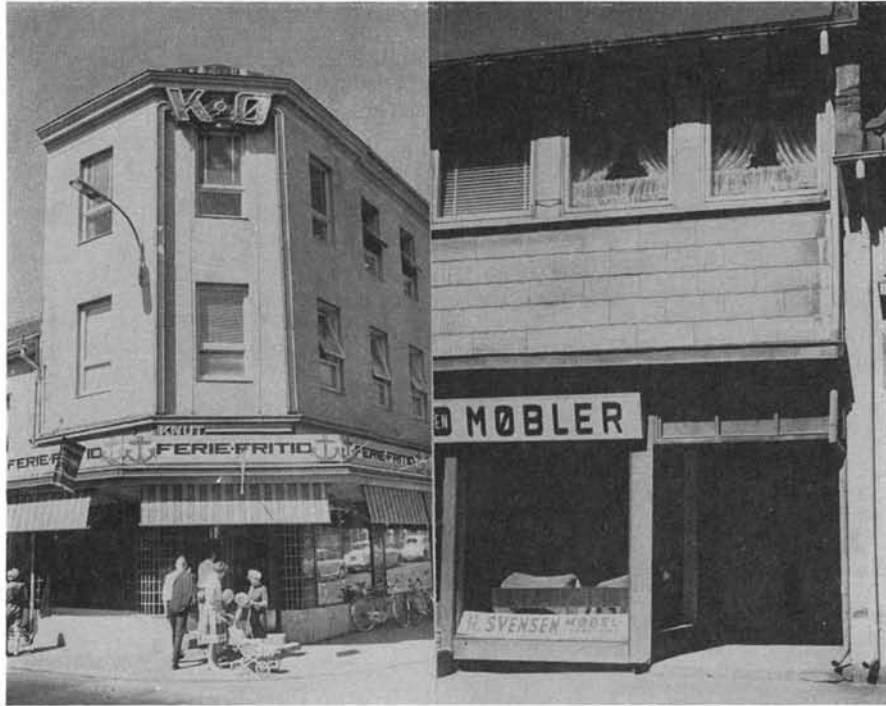
men bosatte seg i Drammen da de åpnet Perfekt. Ved siden av denne kinoen drev de kino på Hamar, Gjøvik og Elverum. En tid drev de også kino i Solbergelva og hadde videre «en finger med i spillet» da Biografen i Drammens Theater åpnet. Her kunne de imidlertid ikke stå åpent fram, fordi det ikke var tillatt for samme eier å drive mer enn én kino.

Eldorado kinematograf

åpnet i Haugesgt. 4 like etter at Perfekt var flyttet ut. Denne kinoen ble imidlertid bare drevet en kort tid. Annerledes var det med den neste kinoen som åpnet i de samme lokaler, nemlig

Cordial

Denne kinoen åpnet i begynnelsen av september 1910, og ble drevet av Chr. Olsen. Kinoen sikret seg fra starten mange gode filmer og ble særlig kjent for de store danske filmene, som gikk sin seiersgang på denne tiden.

Til venstre: Haugesgt. 4. Her drev Perfekt i 1908, senere finner vi Eldorado i dette bygget, og fra 1910 og flere år fremover holdt Cordial til her. Til høyre: Engene 13. Drammens kinematograf holdt til her fra desember 1906 til 1911. I 1911 ble Grand kinematograf drevet i lokalet.

Bull kinematograf

holdt til i Amtmann Blomsgt. 6 og hadde sin åpningsforestilling 1. november 1909. Denne kinoen ble drevet av Lars Andersen og holdt til i det samme lokalet inntil 1916, da den gikk inn.

Biografen i Drammens Theater,

som senere bare kom til å hete Biografen, hadde stor åpningsforestilling 9. desember 1911. Siden den gang har det vært drevet kino i teatrets lokaler 2—3 kvelder i uken. I den første tiden ble kinoen drevet av oslomannen Jens Chr. Gundersen, men i 1913 overtok Georg Resch bestyrelsen, som han hadde inntil kommunen overtok også kinodriften i dette lokalet.

Drammens Theater. Her er det drevet kino en del av ukens dager siden desember 1911.

Det var teatrets økonomi som var årsaken til at styret bestemte seg for å forsøke seg med kinodrift. Av branntekniske grunner var det ikke lett å få tillatelse til å starte kino her, men til sist ble det gitt tillatelse mot at 3. rad i teatret ble sperret under forestillingene.

Det var visse betenkeligheter blant byens borgere ved å benytte teatrets salong til kino, og i en av byens aviser kan en bl.a. lese at «Dette arrangement sker visselig ikke for at avhjelpe et savn i byen, da vi har 6—7 selskaper før. Vi synes opriktig talt at vi har kinematografer nok — kanskje for mange.»

Biografen i Drammens Theater lot seg imidlertid ikke stanse, og åpningsforestillingen «De fire Djævla», dansk skuespill i 2 akter med forspill, samlet fulle hus. Den samme avis som stilte seg skeptisk før starten, hadde følgende fremtidshåp etter

Torvet 10. Her åpnet Kosmorama sine dører i 1914 og ble drevet privat til kommunen overtok i 1917. Som kommunal kino besto Kosmorama til et stykke ut i 1924.

åpningsforestillingen: «Det tør hende at kinematografen værner folk til at gaa i teatret ogsaa naar der bydes almindelig skuespil-kunst, og da skal vi være meget taknemmelig.»

Kosmorama

slo dørene opp 10. februar 1914 i et lokale i Torvet 10. Dette var den gang et av de mest moderne kinolokaler i byen, hvor det, i motsetning til de andre rene kinolokalene, var skrått gulv. Denne kinoen ble drevet av Borger N. Borgersen, som senere skulle bli den første bestyrer for den kommunale kinovirksomhet i Drammen. Kosmorama var blant de kinoer som kommunen overtok i 1917.

Verdensspeilet

var den siste av de private kinoer som ble åpnet i Drammen. Eier var Johannes Johnsen, og kinoen holdt til i det gamle kinolokalet i Engene 6. Også Verdensspeilet ble en kort tid drevet kommunalt før den gikk inn.

Verdenssensasjoner til reker og røykesild

Fra filmens barndom i Drammen

Som en vil forstå, var kinoer ingen mangelvare i Drammen etter at denne form for underholdningsindustri først var etablert i byen. Mange kinoer dukket opp og mange forsvant, men likevel var det til stadighet en hel rekke i drift. På et tidspunkt var det hele syv kinoer som drev samtidig. Bortsett fra det korte intermesso til Strømsø Biografteater lå alle kinoene på Bragernes og de fleste i det første kvartalet i Engene. Her var det dessuten flere restauranter og danselokaler, slik at en trygt kan si at de første kinoeierne etablerte seg midt i smørøyet for datidens fornøylesliv i byen.

Kinoene førte nytt liv inn i strøket. Her kunne man for en pris av 25 øre for voksne og 15 øre for barn oppleve noe av den store verden. Kinoeierne og spesielle utropere skulder heller ikke skru forventningene ned før publikum fant sin plass i salen. Ved inngangsdørene tok de gjerne plass og ropte ut om sine sensasjoner til de forbispaserende. Og dimensjonene var ikke små. Her var det til stadighet «verdens største» av ditt og datt å oppleve. Heller ikke filmenes titler var beskjedne. Her kunne man se filmer som «I Kamp med Sjørøvere og Menneskeædere», «De gule Djævle eller Kvinderovet», «Naar kunstnere elsker», «Haremets perle», «Damebryderne» og «Naar Kjærligheden har den regjerende Magt». I annonser og meterlange programmer fikk en gjerne også et utdrag av filmens handling. Tilfeldig tar vi for oss den dramatiske «Uveir blandt ægtefolk eller to

gentlemen», som inneholdt alle nødvendige ingredienser til å bli en suksess. Slik blir handlingens forløp presentert i annonseform:

«1. En morgen en spadsertur med sine respektive hustruer. 2. Paa vei til forretningerne. 3. Sent paa aftenen gjenser vi dem da de tager afsked med sine stamkafeer. 4. Blom har drukket lidt formeget, tumler fra lygtestolpe til lygtestolpe. 5. Frich nynner i deilig beruselse, som han udtrykker sig. 6. Møde med hustruene. 7. Ballade.» Som om ikke dette skulle være nok, hadde kinoen denne filmen ble vist på, samtidig på programmet «Olsen paa Extrarangel om Mandagen».

For øvrig ble det den første tiden i stor utstrekning vist naturfilmer og dokumentarfilmer. Da spillefilmene for alvor begynte sitt inntog, var det mange som ønsket seg tilbake til «de gode gamle dager».

Filmen hadde fra starten, slik det også har vært senere, et sterkt grep på barn, og for en stor del var det barna kinoeierne var avhengige av for å få sine forretninger til å gå. Tidlig ble det forsøkt med egne barneforestillinger til reduserte priser. Grand kinematograf solgte til og med barnebilletter i hefter, og kunne reklamere med at «De efterspurte Billetbøger for Børn er nu færdige. 1 Bog indeholder 10 Billetter for Kr. 1.00. — Dette vil være en kjærkommen present for Børn ved de forskjellige Andledninger og ellers».

Men det var langt fra bare barn som søkte til de første kinoforestillingene, de voksne kom etter hvert. Skjønt til å begynne med var det ikke riktig fint å skulle gå på kino, og mange voksne var nok litt unnselige da de møtte fram til sin første kinoforestilling, — redde for at naboer og kjente skulle oppdage at de var ute for «å se på tøvet».

Lokalene man gikk til var langt fra av en slik standard som vi er vant til i dag. Bortsett fra Biografen i Drammens Theater var kinosalene spartanske rom med trebenker tett plassert på

Gammelt og nytt. Til venstre Paladsteatret, hvor det første gang var kino i 1907 — til høyre Saga kino, som ble åpnet i 1941.

gulvet. De fleste stedene var det ikke engang ryggstø på benkene. Noe finere var det på Kosmorama, som helt fra begynnelsen hadde trekte benker, og her var det, som nevnt tidligere, også skrått gulv. Når man igjen ser bort fra Drammens Theater, var det bare Folkekinematografen og Verdensteateret som hadde galleri, men her gikk til gjengjeld galleriet til å begynne med helt fram til lerretet på begge sider. Johansens sal, hvor Verdensteateret holdt til, ble for øvrig i mange år brukt til dans etter at kinoforestillingen var avsluttet på lørdagen. Ellers var det her fast auksjonslokale om mandagene. I et rom ved siden av kinematografen ble det drevet restaurant.

Forestillingene på de første kinematografene varte gjerne en time og besto av en rekke kortfilmer av 5—6 minutters varighet. Før forestillingene var det ofte opptreden av trekkspillkunst-

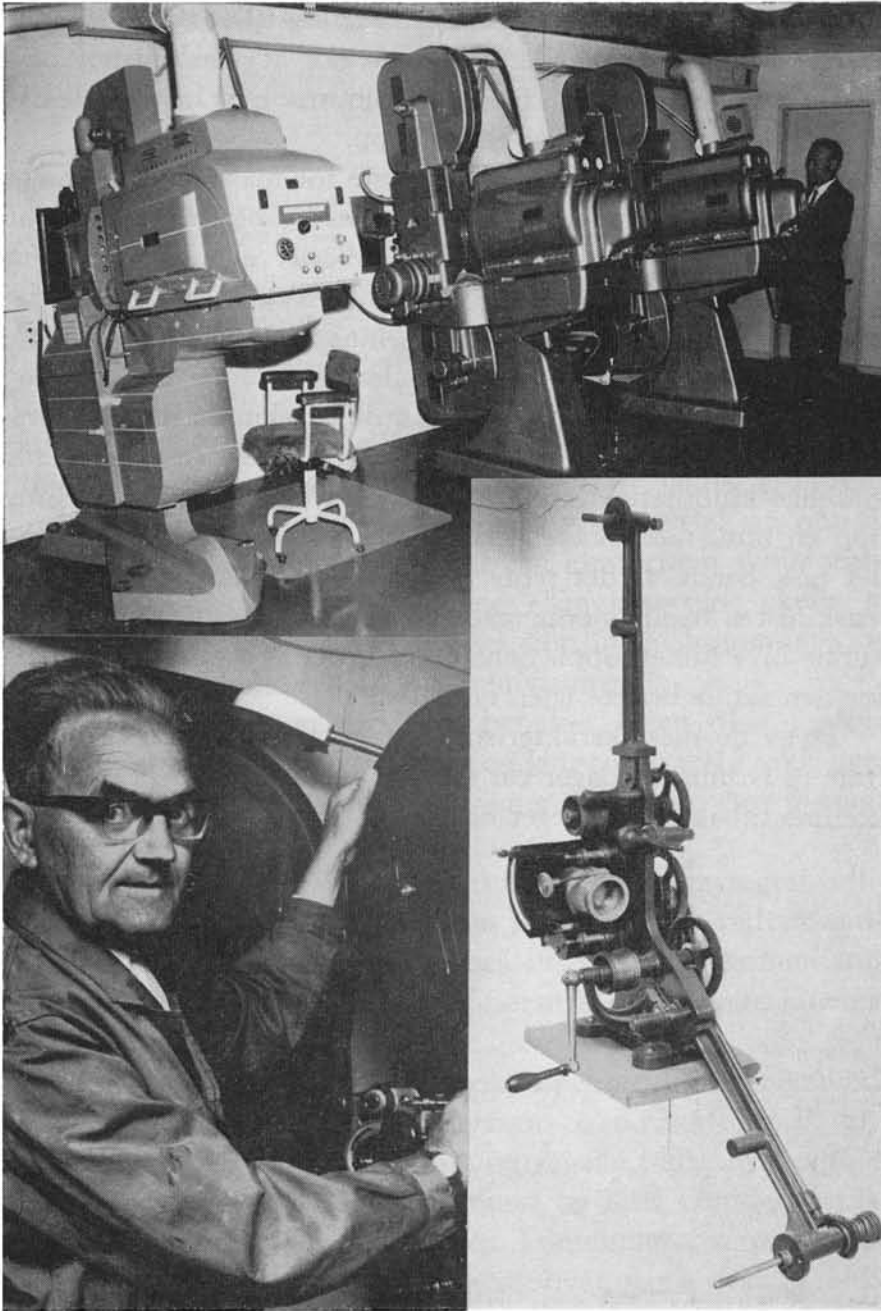
ner, flaskespillere, vektløftere o.l., mens filmene ble ledsaget av musikk, som de ansatte kinomusikerne sto for. Hver kino hadde fra 2—3 musikere og opp til det ti mann store orkestret som til slutt var knyttet til Biografen i Drammens Theater. Det var mange pauser for publikum, men man tok ikke det så nøye, særlig ikke når «nistepakken» var i orden. Og i den tiden var det ikke konfekt som var «kino-knask». Langt mer utbredt var det å ta med seg røykesild, reker og peanøtter med skall. Alle disse godsakene kunne «vogna» på Bragernes torv levere i rikelige mengder. På kinoene med galleri var det heller ikke noe ukjent fenomen at enkelte stakk seg bort i en krok med en pose reker og en liten dram og gjorde sitt beste for å få mest mulig ut av såvel rekene, som drammen og filmen.

Om publikum satte pris på reker, røykesild og peanøtter, så var ikke det tilfelle for salgsguttene som hadde til oppgave å rydde opp i salen mellom hver forestilling. Sammen med kontrollørene skulle disse guttene også kontrollere at de som satt igjen mellom forestillingene ikke tidligere hadde sett *hele* forestillingen. Systemet var at de som kom tidsnok til forestillingen pent måtte gå ut av salen når forestillingen var over, mens alle som kom for sent fikk anledning til å sitte over til neste forestilling.

Til mange av jobbene ved kinoene ble det brukt barn, og ellers var personalet i Drammen den første tiden for en stor del jernbanefolk som hadde arbeidet ved kinoene som bibeskjeftigelse.

Særlig for kinomaskinisten kunne det være en stri jobb. Før den elektriske fremviseren kom, måtte filmene i mange år sveives gjennom fremviseren. Skulle man få en god kvalitet på

I maskinrommet på Saga kino får man en følelse av den tekniske utvikling som har funnet sted innen kinobransjen. Fremviseren nederst er plassert i maskinrommet som en kuriositet. Den ble drevet med håndkraft og har lite til felles med det moderne Todd AO-anlegget øverst på bildet. Maskinist Ragnar Christiansen, som i jubileumsåret er formann i kinobetjeningens forening, har fulgt med hele denne tekniske utviklingen og har «kjørt» alle typene av fremvisere.

filmen, var det viktig at maskinisten la seg til et rolig og jevnt håndgrep. Likevel var det en kjent sak at maskinisten nok kunne «snyte» publikum for noen minutter hvis han hadde det travelt og satte sveivetempoet litt opp.

Men sveivingen var ikke det verste for maskinistene. Langt verre var det med heten i maskinhusene. De besto av blikkskur som var satt opp enten midt på galleriet eller bak i salen. I blikkskurene var det ingen ventilasjonssystemer, og med datidens buelamper kunne varmen inne i maskinhusene ofte komme opp både i 50 og 60 grader. Den åpne flammen og datidens meget brennbare film gjorde maskinhuset til et livsfarlig sted. I Drammen har man imidlertid aldri vært utsatt for virkelige kinobranner. På Cordial brant det riktignok en gang opp en film, men skadene begrenset seg til det. Ellers kunne det nok hende at det tente fyr i en og annen filmrull, men maskinisten hadde gjerne stående en bøtte med vann som han kunne hive filmen oppi. Senere gjaldt det så å få tørket filmen før den skulle brukes igjen neste dag.

Et av de mest karakteristiske trekk ved filmfremvisningen fram til lydfilmens dager var selvsagt kinomusikken. Den vil vi komme tilbake til i et eget kapittel.

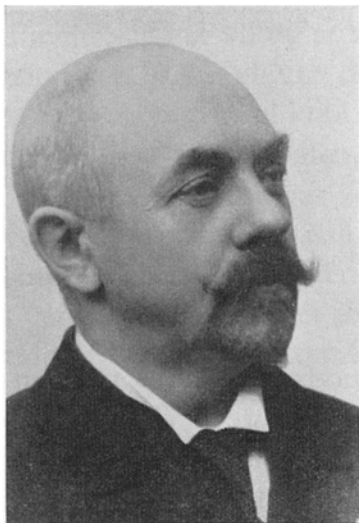
Trang kommunal fødsel

Utgangspunktet for kommunal kinodrift i Norge var filmloven av 1913, hvor Stortinget bestemte at all film som skulle vises i Norge skulle være undergitt kontroll av en statlig filmsensor. Videre bestemte loven at det fra 1. januar 1914 ikke var tillatt å vise film uten kommunal bevilling. Det sto opp til den enkelte kommune å bestemme om kinodriften skulle være kommunal, men kommunestyrene eller bystyrene skulle ta stilling både til om det skulle vises film innen kommunen og hvem som skulle ha rett til slik fremvisning.

Den første kommunen som benyttet loven til å innføre kommunal kinematograf, var Notodden, som i 1915 gikk over til kommunal drift. Andre kommuner fulgte tett etter i årene fremover.

I Drammen kom tanken om kommunal kinematograf tidlig opp, og allerede samme høst som filmloven var vedtatt satte formannskapet (i møte 27. oktober 1913) ned en komité som fikk i oppdrag å undersøke alle spørsmål vedrørende kinematografvirksomheten.

Komitéen, som besto av skoleinspektør Einar Sigmund, formann, kontorist Karl Gunderssen og o.r.sakfører P. Ltz. Aass, tok straks fatt på arbeidet, og ganske tidlig anså også et flertall i komitéen — Einar Sigmund og Karl Gunderssen — den beste løsning for å være en kommunal overtagelse av filmfremvisningen i byen. Deres motiver var i første rekke

Magistrat Hans Johnsen Gurstad. Hans store interesse for kommunal kinodrift var sterkt medvirkende til den kommunale overtagelse.

økonomisk fundert. For å kunne danne seg et bilde av den økonomiske side ved en kommunal overtagelse ventet komitéen med sin innstilling til slutten av året 1914. Fra 1. januar 1914 var det innført en kommunal avgift på 5 pst. av bruttoinntektene ved kinematografene til bykassa, og på dette grunnlaget kunne komitéen gjøre sine beregninger, og komme fram til at en kommunal kinodrift ville gi kommunen et årlig utbytte på 35 000 kroner. Det skal her innskytes at komitéen også drøftet et alternativ hvor man forutsatte privateide kinoer, men med en forhøyelse av avgiften til 10 pst. av bruttoinntektene. Avgiftene, sammen med inntektene av salg av kommunal strøm til kinematografene, ville etter dette alternativet gi kommunen en inntekt på 17 000 kroner pr. år.

Det forslaget som komitéens flertall — Einar Sigmund og Karl Gunderssen — la fram 21. desember 1914, konkluderte med at det fra 1. januar 1916 skulle opprettes tre kommunale kinematografer i Drammen (mot tidligere seks).

Komitéens mindretall — o.r.sakfører P. Ltz Aass — gikk i sitt særvotum imot flertallet, og mente man ville kunne oppnå

omtrent den samme virkning for kommunen ved forhøyelse av avgiftene som ved innføring av kommunal drift. Dessuten mente han man ikke hadde noe særlig å tape ved å vente og se på utviklingen, og eventuelt ved en senere anledning gå over til kommunal drift. Noe av bakgrunnen for hans skepsis er sikkert å finne i den nyåpnede første verdenskrig som raste ute i Europa, og i hans særvotum heter det da også: «De nuværende fremtidsperspektiver i sin almindelighet er jo heller ikke av den art at man kan vente samme tilstrømning (til kinoene) som i gode og rolige tider.»

Om innstillingen fra det forberedende utvalget ikke fikk en like god mottagelse i alle kommunale instanser, så skulle det i hvertfall ikke bli magistraten (finansrådmannen), Hans Johnsen Gurstad, som stilte seg hindrende i veien for en kommunal kinodrift i Drammen fra 1. januar 1916. Da formannskapet skulle behandle komité-innstillingen 21. januar 1915, hadde det foran seg en varm anbefaling i magistratens innstilling.

Gurstad så ikke bare på den økonomiske side av saken. Snarere tvert om. I sin innstilling sier han at det avgjørende for ham er sakens sosiale side, selv om han også forutsetter den kommunale kinoen drevet etter sunne forretningsmessige prinsipper.

Den sosiale side av saken fremstilte magistraten slik i sin innstilling:

«Jeg har stor tro paa kinematografer som værdifulde faktorer i en bys daglige liv, naar de til enhver tid ligger paa det rette nivaa. At saa kan ske, sikrer man sig best ved, at kommunen overtar deres drift. Man pleier si, at naar flere private søker erhverv inden en og samme bransje, har man i konkurransen den fornødne borgen for, at vedkommende virksomhet altid holdes paa tidens høide. Dette skulde da ogsaa ha sin gyldighet overfor kinematografnæringen og lede til at denne fremdeles burde drives som privat entrepris.

Jeg vil ikke gjøre front mot denne mening i sin almindelighet. Men jeg vil peke paa, at kinematografien er kunststart, jeg kan vel kalde det saa, som meget let kan føres ind paa sidebaner. Man har offentlig filmskontrol. Og det er bra. Kontrollen maa ikke godkjende bilder, hvis forevisning den mener 'vilde stride mot lov eller krænke ærbart eller virke forraaende eller moralsk nedbrytende', sier loven. Men enhver vet, at de bilder, som kontrollen ikke kan nægte godkjendelse, kan være gjenstand for saa mange graderinger og være av saa overordentlig forskjellig værdi, at der trods den offentlige filmskontrol er behov for et skarpt indseende med, hvad der bør anvendes. Jeg er ikke i tvil om, at en kinematografvirksomhet paa et sted ved sin daglige og uavladelige rapport med publikum kan virke overordentlig meget baade i retning av at høine og at forsimpler. Vi skal huske paa, at hovedmassen av tilskuere paa kinematografene er unge mennesker og barn. Og da det ikke er sagt at de i ret betydning bedste bilder gir det bedste økonomiske utbytte for kinematografene, staar vi her overfor et forhold der innebærer en sosial fare, som kommunal drift av kinematografene antagelig kan avværge.

For at undgaa ethvert skin av misforstaaelse vil jeg ha sagt, at jeg ikke ved mine uttalelser her har villet komme med noget, som i mindste maate er rettet mot de firmaer, som nu skjøtter disse ting i Drammen. Jeg behandler saken utelukkende prinsippmæssig.»

I sin innstilling fulgte magistraten i store linjer innstillingen fra flertallet i den forberedende kinokomiteén, men isteden for opprettelse av tre kinoer, utelukker ikke magistraten at det også kan bli en fjerde kommunal kinematograf. Magistraten forutsetter også at det ene kinolokalet skal ligge på Strømsø.

Magistratens forslag kom fram til bystyret som innstilling, etter at et forslag fra ordfører Otto K. Rømcke i formannskapet var blitt forkastet med 9 mot 6 stemmer. Dette forslaget gikk

ut på at man skulle utlyse anbud på forpaktning av 3—4 kinoer for tre år.

Da saken kom opp i bystyret 28. juni 1915, ble det en lang og amper debatt. Ordføreren tok opp sitt forslag fra formannskapet, mens grosserer P. Svarstad kom med et tredje forslag, hvoretter den gamle ordningen med privat drift skulle opprettholdes i ett år, men det skulle bare gis bevilling til tre kinematografeiere, og avgiften til kommunen skulle forhøyes til 15 pst. av bruttoinntektene.

Skjebnen var imidlertid like hard både med ordførerens, magistratens og grossererens forslag, — de ble alle nedstemt. Av de 57 bystyremedlemmene stemte 47 mot ordførerens forslag, 30 stemte mot grossererens forslag, mens magistratens innstilling, som jo også var et flertallsforslag fra formannskapet, falt med så knepen margin som 29 mot 28 stenmer. To fattige stemmer manglet altså i bystyret på at det skulle ha blitt flertall for kommunal kinodrift i Drammen fra 1. januar 1916.

Det er ingen tvil om at resultatet også var en overraskelse for bystyremedlemmene, de fleste hadde nemlig regnet som sikkert at sosialistene, venstre og avholdspartiets representanter i bystyret — som i formannskapet — skulle danne et flertall i denne saken. Imidlertid møtte det en del varamenn i bystyret, og de forkludret det egentlige opplegget. Resultatet av avstemningen var bl.a. en overraskelse for ordfører Rømcke, som egentlig ikke hadde tenkt å sette fram sitt forslag fra formannskapet i bystyret.

Da resultatet av den første avstemningen (over magistratens innstilling) forelå, ble det gjort forsøk på å forandre ordførerens og grosserer Svarstads forslag, slik at de ikke skulle bli stående som reelle utsettelsesforslag. Grosserer P. Svarstad ville ha endret sitt forslag slik at den gamle ordningen med privat drift skulle opprettholdes i tre år og ikke ett, som i hans opprinnelige forslag. Denne rettelsen ble imidlertid ikke godkjent, da for-

slaget allerede var tatt opp til votering da endringen ble satt fram. Resultatet ble at P. Svarstad selv stemte imot sitt opprinnelige forslag da det kom til avstemning.

Etter behandlingen i bystyret i 1915 var kinosaken i Drammen hverken kommet lenger fram eller synderlig mer tilbake. Riktigst er det vel å si at det var en pause i saken som ble vedtatt av bystyret med knepent flertall. Da ingen av forslagene som var opp fikk flertall, ble situasjonen den samme som tidligere etter at kinoloven var trådt i funksjon, — dvs. de private skulle fortsette å drive etablissementene på kommunal bevilling. Bevillingene, som gikk ut 30. desember 1915, ble da også av formannskapet forlenget til 30. juni 1917.

I mellomtiden slapp ikke magistraten, Hans Gurstad, saken, fordi det etter hans mening bare var spørsmål om kort tid før kinematografdriften, etter ny behandling i formannskap og bystyre, måtte gå over på kommunale hender. I god tid før bevillingene gikk ut satte han derfor sitt forslag fra 1915 fram på ny. Forslaget ble behandlet i formannskapet 7. mai 1917, men denne gang fikk ikke magistraten støtte for sitt syn i denne forsamlingen. Imidlertid var det en godt underbygget innstilling som falt med 8 mot 6 stemmer. Magistraten hadde bl.a. skaffet seg statistiske oppgaver over kommunal og privat kinodrift i samtlige norske byer med over 10 000 innbyggere, og mente med dette materialet å kunne bevise at man ikke løp noen økonomisk risiko ved kommunal overtagelse. I hans innstilling heter det bl.a.:

«Jeg tror ogsaa vi har personer, som kan drive virksomheten for kommunen forretningsmæssig tilfredsstillende og samtidig sosialt forsvarlig. Og endelig tror jeg, at opinionen er forberedt for denne saks gjennomførelse nu. De nuværende kinematografeiere kan neppe heller med grund beklage sig. Jeg synes de er behandlet meget hensynsfuldt hittil, hvad de vistnok ogsaa selv erkjender.»

Formannskapetets flertall gikk imidlertid, som før nevnt, ved denne anledning imot magistraten, og innstillingen til bystyremøtet 21. mai 1917 kom derfor kort og godt til å lyde: «Kommunen overtar for tiden ikke driften av kinematografene».

Da saken kom opp for bystyret, tok redaktør Torgeir Vraa opp magistratens forslag, og denne gang lyktes det — etter en debatt som stort sett var en reprise av 1915-debatten — å få et flertall for kommunal overtagelse. Med et knepent flertall på 31 mot 29 stemmer — de nødvendige to stemmers overvekt — ble det vedtatt å gå over til kommunal kinodrift i Drammen fra 1. juli 1917. Flertallet besto av representantene for sosialistene, venstre og avholdspartiet, mens høyre-representantene stemte imot. Avstemningen ble i første omgang regnet som en prøvevotering, og ved den endelige voteringen ble kommunal drift enstemmig vedtatt.

I Torgeir Vraas organ, Fremtiden, var jubelen stor, og allerede dagen etter bystyrebehandlingen skriver bladet i en leder: «Nu skal filmskunsten komme til at gjøre nytte i vor by. Den skal virke underholdende og opdragende, saa sandt vi finder den rette mand til at staa i spidsen». Et noe større forbehold kan en lese, både i og mellom linjene, i følgende, hentet fra Drammens Tidende 30. juni 1917: «Nu faar vi da se, hvordan den (den kommunale kinodriften) klarer det, — om den magter at holde programmene oppe, nu da den blir alene paa markedet, uten konkurrence».

De private kinoeiere selv markerte slutten på sin virksomhet med «stor tak og avskedsforestilling» lørdag 30. juni. På Palads-teatret hadde man satt opp «Hendes lykkeligste stund» på plakaten, — uten at det skal påstås at det var tilsiktet.

«Der blir vist ingen fordærvet paa sin sjæl»

1915- og 1917-meninger om kommunal kinodrift

Studerer man de to bystyredebuttene om kommunal overtagelse av kinodriften, 28. juni 1915 og 21. mai 1917, så vil man finne at det er en merkelig stor spredning i de enkelte representantenes motivering for sin stemmegivning. En hel rekke momenter trekkes fram både *for* kommunal drift, og kanskje i særdeleshet *mot* slik virksomhet fra kommunens side. Bak det hele kan en likevel skimte at debuttene i realiteten er en strid som bygger både på reell og ideologisk uenighet om samfunnsmessig overtagelse av virksomhet *som prinsipp*. På dette punktet sto sosialistene mest samlet, ikke minst fordi Drammen Arbeiderparti hadde programfestet kommunal overtagelse av kinodriften.

Tilhengerne av kommunal drift bygget sin argumentasjon i første rekke på den sosiale betydning et kommunalt monopolforetagende på dette feltet ville ha. Gjennom kommunal drift ville man ha en bedre kontroll med programmene, og kunne gi disse et mer kulturelt innhold. Man så på filmen, i langt høyere grad enn motstanderne av kommunal drift, som en kunststart som bar mye i seg både til det gode og til det vonde. I tillegg til disse idealistiske betraktningene lå også vissheten om at kinodriften kunne bli en god inntektskilde for kommunen.

Motstanderne av kommunal drift bygget for en stor del på tesen om at det private initiativ gir det beste resultat, og dessuten en generell uvilje mot kommunal drift i sin alminnelighet og

dermed utvidelse av den kommunale administrasjon. Man mente dessuten at det ikke var forenelig å kombinere et godt økonomisk utbytte av kinodriften med et idealistisk — og bedre — oppsatt program. For enkelte virket det vel også som «noe simpelt» at en kommune skulle overta kinodrift, som mange «gode borgere» så ned på med en viss forakt. I tillegg til dette var det mange som mente at det, med den første verdenskrigs mange vanskeligheter på nakken, var uforsvarlig av kommunen å ta på seg nok en oppgave. Da var det bedre å vente og se.

Når en i dag — 50 år etter — ser på argumentene i debatten, så kan mye av det som ble sagt virke underlig. Som et tidsbilde kan det likevel være interessant å få servert en del av uttalelsene. Det er imidlertid verdt å understreke at de uttalelser som blir gjengitt her, ikke er dekkende nok til å gi et bilde av bystyredebuttene som helhet, og heller ikke dekker de alle nyansene i synet til de representanter som det refereres til.

Fru Mathilde Kierulf (H):

— Kinematografer lokker barn til uærlighet og ødelegger sparesansen hos dem. Naar det før het: «Mor faar jeg 10 øre til sparebøssen», saa heter det nu: «Mor, faar jeg 20 øre til kinematograf». Det viser sig at indskuddene i skolesparekassene for Strømsø er betydelig større end for Bragernæs, og jeg er ikke i tvil om aarsaken. (Det var ingen kino på Strømsø.)

*

— Kinematografene støtter sig paa en fordærvet smagsretning, som er præget baade av kinematografens hurtig fordøielige godtkjøpskunst og den billige literatur.

*

— Man maa ikke tro at en kinematografkomité, sammensat efter partipolitiske linjer, vil kunde bestemme smagsretningen.

Strømsø biografteater.
 indeh. Karl Hermannsfeldt.
 Denne uge 5 store numre.
 Nyt program fra fredag 23. aug.

1. Hexehaugen.
Vakkert koloreret.
2. En fattig guts kjærligheds-historie. Stort drama i 15 afdelinger.
3. Indiere paa besøg i Pa.
Virkelighedsbillede.
4. Vækkeruhret.
Knagende morsomt.
5. Lilleputternes dans.
Meget morsomt.

VERDENS-SPEILET
 Idag den store Kunstfilm
Dødskysset.

PERFEKT KINEMATOGRAF
Selskaps-damen.
 Lørdag 5. august 1967

For evig din
 Skuespil om Kjærlighed
 Billedrække af en elee-nemlig, rørende og
 bende Virkning.
 Første Roller udføres
 endede danske
 espillere
 berg.
 Gregers.
 matograf

CORDIAL Kinematograf
 — Hages Gade 4 —

Illustreret Verdensavis.
En daarlig Hustru
 eller
Hvad en Kvinde kan gøre af en Mand.
 Griberende socialt Drama i
 2 Akter, 60 Afdelinger.

Den store Tenor.
 Komisk Scene af Prince.

Ligheidsroman i 3 Akter.
 I Hovedrollen:
Enosca Bertini.
 kysset skriver:
 kysset er saa meget av
 digen Filmskunst — har
 er og spændende — at
 isomt kommer til at sænle
 en skønne Bertini staar
 it paa Holde med sin
 imont Ukerevy.

Kino
Kinoene
 Lørdag og søndag.

SAGA Ift 83 50 40 83 79 80
 Lørd. kl. 17.30 (B). Den vittre
 humarfylte komedien i farger:
MUNKE-BUSINESS, med Ronald
 Fraser, Barbara Windsor.

Lørdag kl. 19.30. Søndag kl.
 16.00 - 19.30 (B):

JULIE ANDREWS
 SOUNDOF MUSIC
 PLUMMER
 Numm. bill. à kr. 7.00.

omanen om Kjærligheten.
 Nordisk Film!
 De to store Hovedroller udføres
 med glimrende Kunst af Publ-
 kums Yndlinge
Fru Ebba Thomsen
 og **Olaf Fønss.**
 Ukerevy.

KOSMORAMA
 Ny Serie:
Chaplin
 som

FOLKEKINOMATO GRAFEN
 Idag den store Verdens-Nyhed
Adrianopels
Hemmelighet
 Episode fra Tyrkerkrigen
 i 3 Akter.
 I Hovedrollen:
Zangenberg.
 Obs.! Denne interessante Film,
 der i de spændende Scener viser
 hvorledes Fæstningsplanerne fra
 Adrianopel kom i Fiendehaand
 ved den skarpt forfulgte Spions
 Ihærdighet og Snille, maa be-
 trages som
Aarets største Aktualitet.
 Samtidig anbefales min nye
 Musik fra Maxim, Kristiania.
 Kom og hør Ungarerne.

Nyt! Idag!
 Ellens Skølersireker
 eller
 Stevnetøet. En bevæg-
 ●●●
 Gloynerne Knold og T
 Cirkus Berlin.

Indianer-kampen
 ved Djævehulen
 eller
 Den tapre Hjortefot og
 Cowboyerne.
 Max ved Strandbadet.
 Hvem tok Damens Sko.
 ●●●
 Nyeste Ugerevy
 med sidste Modenyt ankommer
 direkte til os fra Paris hver Uke.

Drammens Verdens-Theater

BULL Kinematograf.
 Søndag sidste dag.
Under det sorte Flag
 Glimrende Dansk Folkekomedie
 i 2 Akter 80 Afdelinger.
 1. kl. a Musikunder-
 holdning.

BULL Kinema

SNORRE Telefon 83 47 07
 Kl. 16.30 - 18.45 - 21.00 (V).
 Kl. 17 (B). Den elegante kriminal-kome-
 dien i farger: **HVEM SVINDLER**
HVEM?, med Audrey Hepburn,
 Gary Grant.

PALADSTEATRET Tif. 83 44 35
 Kl. 17 (B). Den herlige familie-
 filmen i farger: **TJØRVEN,**
BATSMAN OCH MOSES, eller
 Vi på Salikråkan.

Kl. 19 - 21 (V). Første gang:
En Thriller med Hundre Knuder
COPLAN FX 18
SER RØDT
 RICHARD WYLLER
 ROBERT MANUEL
 LANY CLAIR
 GIL DELAMARE

Nyt!
 storslagent
 og enestaaende Program
 som alle bør se.
 Kom og se, saa kan
 - De dømme selv -
„NATIONAL“ KINEMATOGRAF.
Nyt Program Lørdag.
 Det største og fineste som endnu
 er forevist i Drammen.

Grosserer P. Svarstad (H):

— Paa Notodden har de riktignok paa regnskapet et aar hat 12 000 kr. i overskud, men der brukte de gamle filmer. Det er jo naturlig at man saa langt oppe i fjeldbygder ikke er saa kræsne som i Kristiania og Drammen.

*

— Naturbilleder eller Veien til Golgata vil faa eller ingen se, nei, kjærlighed og noget som pirrer maa der til, det er min erfaring. (Munterhet.)

Kontorist K. Gunderssen (A):

— Drevet kommunalt vil kinematografene være mere betryggende end ved privat drift. Man burde komme bort fra alle disse elskovsdramaene som nu er almindelige og isteden kjøre mer naturbilder.

*

— Ved kommunal drift kan man langt mer ta hensyn til berettigede klager over programmene, fordi det blir en monopolforretning.

Lærer G. Johnson (Frisinnede V):

— Jeg tror forøvrig at kinematografene har sett sin bedste tid og er paa retur.

Ordfører Otto K. Rømcke (H):

— Jeg er ingen ynder av kommunal drift, fordi kommunal administrasjon falder saa dyr i forhold til den private.

*

— Jeg er bange for at man i tilfælde (kommunal drift) maa bygge et stort, nyt kinematograflokale i Enggaten; hvis saa publikums interesse for levende billeder avtar — ja, saa staar man der med de store utlæg.

— Det er ikke hyggeligt at faa hele byen som overkritiker over det kinematografen har at byde paa.

*

— Varer krigen en vinter til, vil vor kommune faa mer end nok at gjøre, om den ikke ogsaa skal optræ som teaterchef.

Magistraten, borgermester Hans Gurstad:

— Denne nye kunstform tror jeg evner at adsprede og oplyse uden at det koster saa uforholdsmæssigt meget.

*

— Der blir vist ingen fordærvet paa sin sjæl av at gaa paa kinematograf. Det kan nok være litt for meget røverromaner, men det er ikke umoralsk. Om man ser litt kjærlighet, saa dør man da ikke for det. (Munterhet.)

*

— Jeg er ikke saa livende rædd for kommunal drift i sin almindelighet, men jeg sværger heller ikke til den. I enkelte ting mener jeg kommunal drift kan passe godt og i andre ikke. Og her staar vi overfor et spørsmål som best kan løses ad kommunal vei.

Murmester Adolf Andersen (huseierne):

— Det er smaaligt at ta over. Folk fra byen har satset sine sparepenger i driften og naa kommer kommunen og vil ta over. Slikt er alt andet end tiltalende.

O.r.sakfører P. Ltz. Aass (H):

— Forøvrig er det ikke saa let at faa «moralske» stykker nok, man maatte da kanskje gaa til opprettelse av eget filmsteater og lave kommunal moral.

O.r.sakfører Adler Vogt (H):

— Det er noget rystende i at læse at Drammen i en dyrtid som denne kan bruke henved 200 000 kr. om aaret til kinoer — det er et av de sørgeligste eksempler paa, hvor vi er fordringsfulde i vore krav til livet; ikke mindst sløses der i de brede lag.

Redaktør Torgeir Vraa (A):

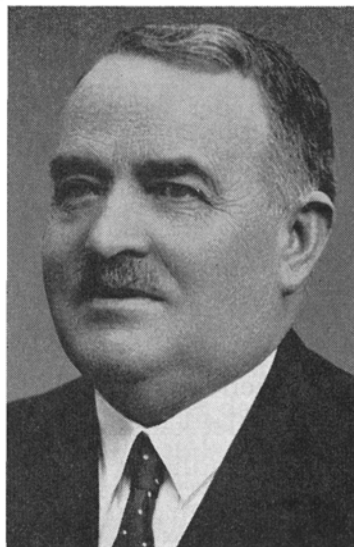
— Konkurrencehensyn tilsier dem (de private kinoeierne) at ha noget for enhver smag; Chaplin for de yngste, noget forelsket «klining» for backfischerne osv. Paa den maate faar barna se ogsaa disse dramaer med al elskoven i, hvad de i den alder ikke har godt av. En privat kinematograf maa ha et blandet program for at trække alle — en kommunal, som har monopol — kan ordne sig anderledes og bedre, fordi det da blir kinematografstyret som dirigerer publikums smag efterhvert.

Fram mot lydfilmen

I samme møte som bystyret besluttet å innføre kommunal kino i Drammen, valgte man også det første kinostyret, som kom til å bestå av fru Dorthea Refsum, jernbanekontorist Karl Gunderssen og o.r.sakfører Georg Resch. Dagen etter, 22. mai 1917, konstituerte styret seg med o.r.sakfører Resch som formann. Både for Resch og Karl Gunderssen, som også hadde vært med i den forberedende kinokomiteén, ble det innledningen til en lang og stor innsats for den kommunale kinodrift i Drammen. Resch ble sittende som formann fra starten og fram til 1935 og videre som medlem fram til 1952, dvs. at han gikk av etter å ha sittet i styret i hele 35 år. Karl Gunderssen overtok formannsvervet i 1935 og var, bortsett fra krigsårene, formann i kinostyret fram til 1964. Da han trakk seg tilbake, hadde han i mer enn 50 år vært med å prege utviklingen på denne fronten, som på så mange andre fronter, i Drammen.

Det var ingen liten oppgave kinostyret hadde å hankses med i den første tiden. I løpet av vel en måned skulle man organisere en kommunal kinodrift. Det første som ble gjort, var å utlyse stillingen som bestyrer av kinoene, og etter å ha vurdert i alt 29 søknader, falt valget på *B. N. Borgersen*, som hadde erfaring fra lignende arbeid bl.a. som leder av den privatdrevne Kosmorama.

Styret skulle også ta stilling til hvilke lokaler som kommunen skulle overta, og her fikk man straks tilbud fra samtlige

Borger N. Borgersen, Drammen kommunale kinematografers første bestyrer, 1917—1939.

av de tidligere kinoeierne i byen. Etter å ha gått grundig igjennom de forskjellige lokaler, besluttet man seg i første omgang til å inngå leiekontrakt med eierne av

*Kosmorama,
Perfekt,
Paladsteatret,
Verdensspeilet.*

Kort etter sluttet man også kontrakt med styret for Drammens Theater om leie av lokalene til regelmessig filmfremvisning hver lørdag og søndag. Denne kinoen hadde navnet *Biografen*.

Av disse kinolokalene er det bare Paladsteatret, som er blitt modernisert flere ganger, og Biografen, som senere endret navn til Teatret, som i dag er i bruk som kinolokaler i byen. Verdensspeilet ble sagt opp til fraflytting allerede på flyttedagen i 1918, «på grunn av de ytre omstendigheter», mens Kosmorama ble fraflyttet i april 1924, samtidig som man utvidet til 3-dagers forestilling i Biografen. Perfekt besto som kommunalt kino-lokale helt fram til sommeren 1941 da den nåværende Saga

kino ble åpnet. Senere — i 1948 — ble Snorre åpnet i det samme lokalet.

Men det var ikke bare lokaler som skulle sikres for den kommunale kinoen i Drammen i den første tiden. Personalet skulle også ansettes, og her kunne man, som når det gjaldt lokalene, nyte godt av de private forgjengeres arbeid. Stort sett var det nemlig den samme arbeidskraften som ble benyttet. Ganske tidlig organiserte de ansatte seg, og allerede samme høst som det var innført kommunal kinodrift, forhandlet styret med Drammen kommunale kinematograffunktionærers forening. I dag kan det kanskje være av interesse å se hva som ble oppnådd ved forhandlingene:

maskinister kr. 3,50 pr. dag,
kasserersker kr. 2,00 pr. dag,
kontrollører kr. 2,50 pr. dag,
maskingutter kr. 1,25 pr. dag,
dørvakter kr. 1,00 pr. dag.

Samtidig ble det slått fast at de ansatte hadde plikt til å møte i god tid før kl. 17, og arbeidstiden var til kl. 22.30.

Når det gjaldt musikerne, så ble de betalt med rundt 200 kr. måneden.

Den kommunale kinodriften var ikke gammel før man så klart behovet for et nytt og moderne kinolokale i Drammen. Årsaken var delvis ønsket om å ha et stort og representativt lokale, men også at man fant det lite regningssvarende å drive i så mange små lokaler. Driftsutgiftene ble dermed også uforholdsmessig store. I de første årene var økonomien god, noe som fremgår av regnskapene og av optimismen man kan spore bak en beslutning i begynnelsen av 1919 om å opprette et fond til oppføring av egne kinolokaler. Ifølge forslaget fra kinostyret skulle det avsettes 100 000 kroner av overskuddet for 1918/1919 og senere 75 000 kroner av overskuddet de kommende årene.

Første gang kinostyret skulle drøfte kjøp av egne lokaler var allerede høsten 1918, da man fikk tilbud om kjøp av eiendommen Øvre Storgate 9 av frk. Emma Ek. Den store bygningen var til salgs for 195 000 kroner, men kinostyret kunne ikke anbefale å betale mer enn 150 000 kroner for den. Man fant imidlertid tilbudet interessant og mente i første omgang at det kunne bygges en stor og konfertabel kino i bygningen og dermed erstatte to av de mindre lokalene man drev i. Året etter kom saken opp igjen — denne gang var eiendommen til salgs for 200 000 kroner, og nå var kinostyrets interesse også økt. Man lot bl.a. arkitekt Biong i det daværende Kristiania utarbeide tegninger for to store kinolokaler i bygningen, og dette forslaget fant kinostyret så interessant at man i slutten av 1919 besluttet å gå til innkjøp av eiendommen. Imidlertid ble det aldri til at beslutningen ble effektivt.

Utover i 1920-årene var tidene vanskelige, og det kom flere tilbud på kjøp av eiendommer som ville være skikket til kinolokaler eller til tomt for kinobygg. Imidlertid var det ikke bare den private økonomi som var svak i kriseårene, også kommunen hadde store problemer å stri med, og noe kjøp ble det aldri. Tilbudene gjaldt bl.a. kjøp av eiendommene Nedre Torvgt. 5—7 og 9 samt den tilstøtende del av Engene 8, den del av Nedre Storgt. 9 som vender til Torvgaten og eiendommen St. Olavsgt. 2.

Fra kommunen selv ble også spørsmålet om bygging av ny kino tidlig tatt opp, og allerede i 1922 reiste man spørsmålet om å bygge kino sammen med et nytt bygg for Elektrisitetsverket, som var planlagt på legattomta (hvor det nåværende Fylkeshuset står i Drammen). Et flertall i kinostyret fant imidlertid at denne tomten var lite egnet fordi den lå for avsides. Skal man forstå vurderingen, må man huske at datidens sentrum i Drammen var langt mer konsentrert om selve bykjernen enn i dag. Det ble imidlertid arbeidet videre med planene på

kommunalt hold, og i 1924 hadde byarkitekten planer ferdige for en fellesbygning for nytt kinolokale og Elektrisitetsverkets administrasjon. Dette forslaget ble imidlertid fortrent av en annen plan, som gikk ut på å bygge kino sammen med et administrasjonsbygg for kommunen på rådhusomtå (hvor Drammen kommunes administrasjon og Saga kino holder til i dag). Denne planen ble for alvor tatt opp og vedtatt i 1929. Samtidig besluttet også kinostyret å sende formannen, Georg Resch og kinobestyrer B. N. Borgersen til Stockholm og Berlin for å studere kinolokaler og spesielt for å studere den senere tids utvikling på filmens område, dvs. overgangen til lydfilm.

Byarkitektens endelige planer for nytt administrasjonsbygg med kinolokale ble vedtatt i 1935, og den nye kinoen kunne innvies i 1941.

Det var en økonomisk vanskelig periode som Norge sto overfor i de samme årene som kinoene i Drammen ble kommunale, og krisetiden skulle også gjenspeile seg på kinodriften, som over alt ellers i samfunnet. Vi har alt nevnt arbeidet med å skaffe nytt kinolokale, som i ikke liten grad ble drevet fram fordi det var lite regningssvarende å drive mange og små kinoer i forhold til noen færre, men større enheter.

Etter som krisen tiltok utover i 1920-årene, markerer den seg på flere felter i kinodriften. Ikke minst gjelder dette forholdet til de ansatte, som for en stor del ikke hadde arbeidet ved kinoene som eneste beskjeftigelse. Allerede i begynnelsen av 1922 behandlet kinostyret en henvendelse fra Drammen Socialdemokratiske kvindeforening som henstilte om at man bare måtte benytte arbeidsledige i stillinger ved kinoene. Styret var velvillig innstilt til tanken, men måtte svare at det av utdanningsmessige grunner bare kunne komme på tale å ta inn arbeidsløse som kontrollører. Noen oppsigelse av de ansatte kontrollørene kom imidlertid ikke til å finne sted. I 1929 kom saken opp igjen, og denne gang ble det bestemt at bestyreren

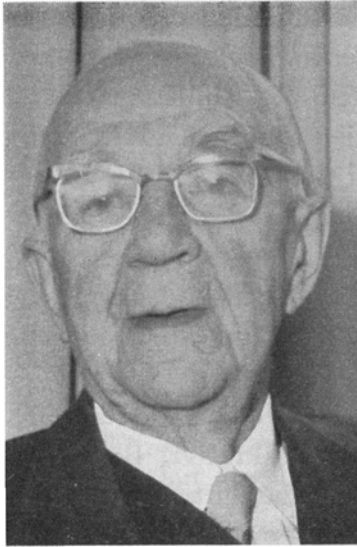
fra samme høst skulle si opp de av kinobetjeningen som hadde annet fast arbeid, for å gi arbeidsløse beskjeftigelse ved kinoene. Dette vakte protest blant kontrollørene, og kinostyret måtte gjøre om vedtaket til at det skulle gjennomføres skrittvis og etter som «forholdene ga anledning til det».

Fra 1925 søkte Drammen arbeidsløses forening flere ganger om å få en dags inntekt av kinodriften — ca. 450 kroner. Kinostyret fant imidlertid at man av hensyn til konsekvensene ikke kunne anbefale en slik ordning og henstilte om at pengene isteden ble bevilget direkte fra bykassa.

Selv om det var ettertraktet med fast arbeid i disse årene, så var likevel ikke arbeidet ved kinoen lukrativt. Riktignok ble det i første halvdel av 20-årene flere ganger gitt dyrtidstillegg på lønningene, men senere i 20-årene opplevet betjeningen også å få lønningene redusert som et ledd i kommunens sparepolitikk. Samtidig ble man tvunget inn på en linje hvor det skulle opereres med et minimum av ansatte.

Også når det gjaldt leien av kinolokalene, ble det satt inn et press for å bringe utgiftene nedover. Sommeren 1926 ble det gjort henvendelse om reduksjon av leien, og Drammens Theater reagerte med å sette ned leien fra 25 000 kroner til 22 500 kroner pr. år, mens eierne av lokalene til Palads reagerte med å sette leien ned fra 9 500 kroner til 8 900 kroner pr. år. I 1928 var man på ny ute med forespørsel om reduksjon i leien, og også denne gang reagerte eierne med nedsettelse.

Samtidig med at man strevet med å holde utgiftene nede ved kinoene, pågikk det i 20-årene også et intenst arbeid fra kinoledelsens side for «å øke omsetningen», dvs. øke publikums interesse for kinoene. I 1928 gjorde man bl.a. nye forsøk med opptreden foran kinoforestillingene, og man inviterte de den gang landskjente trekkspillvirtuosene brødrene Gellin til en ukes gjesteopptreden i Drammen. Forsøket må ha vært vellykket, for senere samme år vedtok kinostyret prinsipielt at

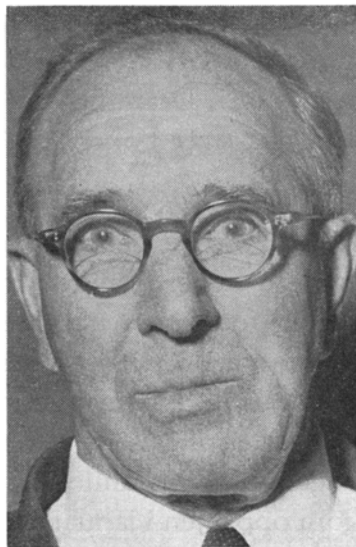

*Georg Resch, styreformann 1917—1935,
styremedlem 1935—1952.*

det skulle engasjeres kunstnere til å opptre foran forestillingene. Samme år ble det også vedtatt å kjøre «billigforestillinger» på Palads til en billettpris av kr. 0,50 for voksne og kr. 0,25 for barn. Dette var ment å skulle være familieforestillinger hvor det etter kinostyrets mening skulle kjøres repriser «så som Ben-Hur, Chaplin-filmer osv.».

Med det faste reklameinnslag som i dag preger alle kinoforestillinger kan det være interessant å merke seg at det tok hele fem år fra det første reklametilbudet kom og til det ble vist lysreklame på noen kommunal kino i Drammen. I løpet av denne tiden steg også annonsørenes tilbud betraktelig og ble mer og mer fristende.

Det første tilbudet om filmfremvisning av lysreklame kom høsten 1919 og var fra A/S National Industri, som var villig til å betale 1 000 kroner året for reklamen, men styret slo fast at tilbudet for tiden ikke hadde noen interesse for Drammens Kinematografer. Mer fristende var nok tilbudene fra A/S Lys-

Karl Gundersen, medlem av den forberedende kinokomiteén fra 1913, styremedlem 1917—1935, styreformann, bortsett fra krigsårene, 1935—1964.

Reklame i Bergen som stadig bød høyere og høyere — 5, 6, 7 og helt opp til 9 000 kroner pr. år. Så sent som i mars 1923 hevdet imidlertid styret fremdeles at man ikke ønsket å få kinoene opptatt med reklame.

Allerede året etter ga imidlertid styret opp sin kamp mot kinoreklame, og høsten 1924 aksepterte man et tilbud fra Merkantil Reklame. Hverken dette tilbudet eller et tilbud fra Hans Andreasen i 1928 ble noen langvarig forbindelse for Drammens kommunale kinematografer. Den sistnevnte, Hans Andreasen, var for øvrig ute med reklameplakater også tidligere. Det var i forbindelse med en lysavis i Lerredsutsalgets store vindu. Her ble det gitt tillatelse til reklamefilm mot at det også gratis ble vist reklame for kinematografene i byen.

Virkelig sving på reklamen ved byens kinematografer ble det først etter at det var inngått kontrakt med Ole Olsen om fremvisning av 7 minutters reklame i pausene. Denne kontrakten ble først tegnet for et halvt år i november 1929, men ble senere fornyet.

Som en ren kuriositet på reklamefronten kan det nevnes at kinostyret i 1927 bestemte at det skulle vises en liten film som henviste til Drammen folkebibliotek i de tilfeller hvor filmene var laget over bøker som biblioteket var i besittelse av.

* * *

I og med at det ble kommunal kinematografvirksomhet flere og flere steder i landet, meldte også behovet for fellesorganisasjoner for kinematografene seg. I Drammen behandlet man første gang i 1918 spørsmålet om å la seg tilslutte Norges kommunale kinematografers landsforbund, men den gang fant man at betingelsene var for harde. Det ble da krevet en kontingent på 3 promille av bruttoinntektene ved hver kino. Saken kom opp igjen i januar 1919 — denne gang var kravet 2 promille av bruttoinntekten fra hver kino — og nå fant styret det riktig å slutte seg til forbundet.

I 1921 sluttet man seg også til Kommunernes filmcentral, som ble stiftet 1. juli 1919. Da Drammen kom med, var nesten alle de andre kinematografene medlemmer. Drammen tegnet ved innmeldelsen aksjer for 14 000 kroner, og kommunen stilte garanti for 56 000 kroner. I forbindelse med tilslutningen uttalte styret at man «finner at filmcentralen nå må sies å være blitt et så stabilisert foretagende at tidspunktet er inne også for Drammen til å slutte seg til».

Som nevnt tidligere besto det første styret for Drammens kommunale kinematografer av Georg Resch, formann, Karl Gunderssen og Dorthea Refsum. I 1923 kom fru Alma Bruun inn i styret isteden for fru Refsum. Dette styret var med å lede en av de mest markerte omveltninger i kinematografiens historie: Overgangen til lydfilm.

...men kinomusikerne forsvant

Samtidig med at lydfilmen vant sin avgjørende seier i filmverdenen, forsvant kinomusikerne for alltid ut av kinosalene, og med de også et viktig kulturelt innslag i bransjen. Kinomusikernes kunstneriske kvalitet gjennom årene kan selvsagt diskuteres, men som et helhetsinntrykk er det riktig å si at man i Drammen hadde knyttet til seg gode musikere som arbeidet hardt og var populære hos sitt publikum.

Til å begynne med besto kinomusikken gjerne av akkompagnement fra et enslig piano, men senere ble det vanlig å ha tre musikere ved hver kino. Besetningen var vanligvis piano, fiolin og fløyte. Drammens Theater satset større, og her knyttet man tidlig til seg et eget orkester. Ved slutten av stumfilmperioden var det et 10-manns stort orkester som var sterkt internasjonalt preget og bl.a. besto av en svenske, en danske, en tsjekker, en ungarer og en franskmann.

Kinomusikken i Drammens Theater fikk for øvrig blandet mottagelse da den første gang trådte fram under premieren på kinoen i dette lokalet 9. desember 1911. En av avisene skrev dagen etter: «Det eneste som der kan reises indvendinger mot var musiken. Det var mange falske toner at høre nede fra orkestrets plads, men det kan visselig bli bedre herved». Og det ble det da også. Orkestret i Drammens Theater ble populært, og ennå i dag fins det mange som med glede tenker tilbake på ettermiddagsforestillingene i teatret da drammenserne møtte

fram med familiene for i like stor grad å lytte til musikken som for å se på filmene.

Ved slutten av stumfilm-perioden kom det mange større amerikanske oppsettinger, som foruten musikk også krevet sang, ja, enkelte oppsettinger krevet at hele kor medvirket. Det gjaldt bl.a. den berømte «Volgas sønn», hvor et mannskor falt inn med «Pramdragernes sang» mens de store båtene ble rodd oppover Volga på lerretet.

Musikernes arbeid var både hardt og krevende. Vanligvis kom ikke filmene til byen før om formiddagen, og om ettermiddagen var det forestilling. Enkelte filmer var det skrevet spesiell musikk til, og notene fulgte da gjerne med filmene. Det var derfor ikke lange tiden musikerne hadde til å lære seg musikkstykkene. Ved siden av dette måtte man holde et stort repertoar for å sette opp avvekslende musikk til den store rad av filmer som det ikke var skrevet spesiell musikk for. Helst skulle musikken gi noe av filmens stemning, og det er ingen overdrivelse å si at kinomusikerne var utøvere av en egen kunstart.

Kinomusikerne utgjorde for øvrig også grunnstammen da Byorkestret i Drammen ble dannet i 1918. Kinoens musikere fikk da fri til å delta i orkestrets øvelser og konserter i den grad det ikke gikk ut over musikken på kinoene. Oppslutningen om orkestret ble imidlertid med årene så som så fra manges side, og det ble øvet press for å gjøre deltakelse i Byorkestret til en plikt for kinomusikerne. Fra kommunens administrasjon ble en slik ordning stadig antydnet og foreslått for kinostyret, men styret bekjempet hele tiden en slik innstilling og mente deltakelse i Byorkestret på ingen måte kunne være en av kinomusikernes pliktige oppgaver.

For kinomusikerne inntrådte det en virkelig krise da talefilmen gjorde sitt inntog. Ryktene om denne form for film nådde Drammen lenge før den for alvor ble introdusert på

noen kino her. Musikerne selv lo imidlertid det hele bort i en slags redsel og trøstet seg med at noe slikt kunne man da ikke ha tro på. Lydfilmen var imidlertid ikke til å stoppe, og dermed måtte musikerne pakke ned sine instrumenter og sine notebliader og anse sin misjon i kinobransjen for avvirket. De fleste av dem ble skaffet nytt arbeid, delvis i andre stillinger ved kinoene og delvis ellers i kommunens virksomheter.

Gjennom lydturen mot kriseår

Da Drammen kommunale kinematografer for alvor tok det første skritt over mot lydfilm, var det ikke første gang at publikum i Drammen fikk anledning til å oppleve tale og sang fra lerretet. Forsøk med dette ble gjort allerede mange år før, men da på eksperimentbasis og uten særlig suksess. Det ble forsøkt med grammofonplater som inneholdt sang og tale, men når dette skulle synkroniseres med maskinistens sveivende film, skal det ikke mye fantasi til for å tenke seg resultatet.

I januar 1916 var Biografen i Drammens Theater ute med et forsøk og reklamerte med «Edisons bekjendte oppfindelse med talende og syngende bilder». En av kritikerne i lokalpressen roste riktignok programmet, men la til: «At oppfindelsen vil fortrønge den vanlige film synes imidlertid meget usandsynlig, men den vil sikkert gjøre forestillingene adskillig mere avvekslende og interessante.»

Men her, som på så mange andre felt, har historien vist at det er vanskelig å spå. Lydfilmen kom i høy grad både til å utvikle seg og til å fortrønge «den vanlige film».

Lydfilmen gjorde sin entré for alvor i midten av 20-årene, da de store amerikanske selskapene begynte å produsere lydfilmer for verdensmarkedet.

I Drammen ble spørsmålet om forsøksdrift med lydfilm første gang tatt opp av kinostyret i slutten av 1929. Man fant fort ut at det eneste lokale som kunne bli aktuelt til en slik

drift, måtte være Drammens Theater, som kunne romme rundt 700 tilskuere. Den nest største kinoen, Palads, hadde bare 400 plasser, iberegnet ståplasser.

Før styret gikk til anskaffelse av lydfilmapparat, studerte man nøye de forskjellige systemer og apparater som var i virksomhet, og foretok bl.a. — sammen med bestyrer B. N. Borgersen — studiereiser til kinematografene i Skien, Brevik, Fredrikstad og Glemmen.

Søndag 4. mars var det så stor premiere på Biografen med musikk-, sang- og talefilmen «Rio Rita» på programmet og nesten hele bystyret i salen. Publikum viste stor interesse, og til de to åpningsforestillingene ble alle billettene revet bort i løpet av en halv time. Også de følgende kino-dagene var teatret fylt til siste plass. Forventningene blant kinopublikum kan en lese av en av lokalavisenes forhåndsreportasjer før «den store dagen»: «Endelig! Imorgen er den store dag for Drammens kinopublikum, lydfilmen kommer. Vi er ikke nettop blandt de første, men vi håper at kinoene er istand til å si med skipper Worse: Vi kommer seint, hr. kunsel, men kommer godt!»

Etter premieren var de store ord heller ikke glemt, og vi kan lese: «Forestillingen ble en utvilsom suksess rent teknisk. Hverken Eldorado eller Colosseum i Oslo har bedre apparater — i allefall er ikke gjengivelsen bedre.» En viss betenkelighet er det imidlertid også å spore. Lydfilmen ga mye nytt, «men på den annen side merkes her også godt at noe av det beste i stumfilmen, skal vi si *det åndelige innhold* — er borte og erstattet med teknikk og prakt».

Men om noe ble borte, så var det i hvertfall ingen tvil om publikums vurdering av det nye tekniske fremskrittet. I slutten av mai gikk prøvetiden for lydfilmanlegget ut, og kinostyret kunne bare konstatere at prøveordningen hadde virket særdeles tilfredsstillende og «bedre enn forventet».

Men mens publikum fortsatte å strømme til Biografen og lydfilmen, ble publikumstilstrømningen til Paladsteatret og Perfekt, som viste de «konvensjonelle» filmene, stadig mindre. Allerede i september 1930 tok styret opp tanken om å anskaffe lydfilmapparat også på Paladsteatret, noe som delvis skyldtes den generelle nedgang i interessen for stumfilmer og fordi det begynte å bli mer og mer vanskelig å skaffe stumfilmer av en slik art at de kunne trekke det store publikum. Før utgangen av 1930 hadde styret fått tillatelse av formannskapet til å gå til anskaffelse av lydfilmutstyr til Paladsteatret, og våren 1931 var stumfilmens dager et forlatt stadium også for denne kinoens vedkommende. Resultatet var øyeblikkelig stigning i søkningen til kinoen, og ikke lenge etter at Palads var gått over til lyd, måtte man montere nummerplater på plassene for «å ordne forholdene på de store dagene».

Den eneste kinoen som nå hang etter i stumfilmalderen var Perfekt i Drammens Arbeiderforenings lokaler. Her fortsatte besøkstallet å synke, og Paladsteatret var knapt åpnet som lydfilmkino før man måtte ta opp til alvorlig drøftelse hva som skulle skje med Perfekt. Slik denne kinoen så ut den gang, var styret lite fornøyd med den og regnet ikke med at den kunne eksistere særlig lenge som fullegnet kinolokale. Man var derfor i det lengste lite stemt på å montere dyrt lydfilmutstyr i dette lokalet. En må også her tenke på byggeplanene, som på denne tiden begynte å finne fastere form. Et forsøk på å løse Perfekt-krisen ved å senke billettprisene på denne kinoen løste ingen problemer. At kinostyret i oktober 1931 tilskrev drammensavisene og klaget på kinoanmelderne «som man den siste tiden ikke har vært helt fornøyd med», kan en vel legge mindre vekt på som et forsøk på å redde Perfekt som stumfilm-kino. Uansett hva, utviklingen lot seg ikke stoppe, og sommeren 1932 var også Perfekt utstyrt med de nødvendige apparater for lydfilm. Overgangen til lydfilm i Drammen var dermed total.

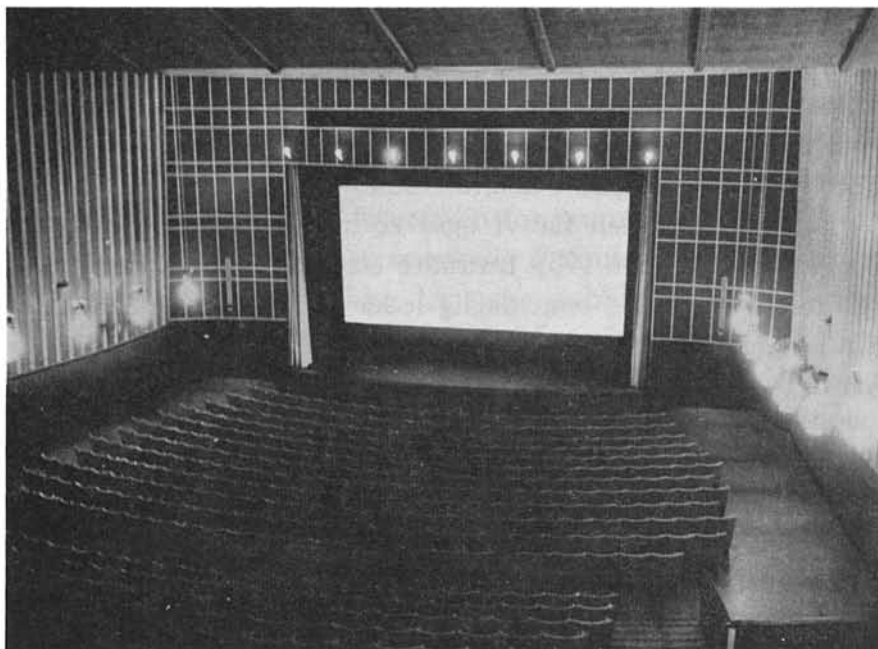
For styret, som fra 1935 besto av Karl Gunderssen, formann, Georg Resch og O. P. Bakken, kom tiden fram til krigsutbruddet i Norge for en stor del å bestå i å planlegge det nye store kinolokalet i Drammen (det nåværende Saga kino). Dette er det gjort rede for tidligere i denne beretningen.

I denne perioden får vi også et bestyrerskifte, idet B. N. Borgersen 1. januar 1939 fratrådte etter oppnådd aldersgrense og etter å ha virket som daglig leder av de kommunale kinematografene fra starten i 1917. Hans etterfølger ble A. H. Arntsen, som ble valgt ut blant de 103 søkerne til stillingen.

Med Borger N. Borgersen var det en særpreget personlighet som forlot Drammens kommunale kinematografer. Før han ble tatt ut til bestyrerstillingen i 1917 — blant 29 søkere — var han kolonialkjøpmann i Konnerudgaten, samtidig som han var sterkt interessert i kinodrift. I 1914 åpnet han sin egen kino, Kosmorama. Da han ble ansatt, pekte styret bl.a. på at han alltid hadde drevet sin egen kino «med god skik og orden, og har alltid kommet vel tilrette med publicum». Det var egenskaper han også tok med seg da han kastet seg inn i arbeidet for de kommunale kinematografene. Borgersen var streng, men personalet lærte å sette stor pris på ham. Når han kom på inspeksjon, forlangte han at alt var i orden, men for ikke å komme overraskende på noen hadde han for vane å gå rundt og banke med en spaserstokk, for å varsle sin ankomst. Også i filmbyråene ble Borgersen kjent som en mann som både kunne synges ut og som stilte store krav, — alt til beste for kinodriften.

* * *

På det organisasjonsmessige området var den kanskje viktigste begivenhet i disse årene opprettelsen av Filmfondet, forløperen til Norsk Film, i 1932. Her ble Drammen straks tildelt 127 100-kroners aksjer, for penger som kommunen alt

Interiør fra Saga kino.

hadde innbetalt til et kommunalt filmopptagningselskap. Bl.a. var det fra 1926 og fire år fremover ytet 4 000 kroner året til et slikt formål. I tillegg kom inntektene av en spesiell filmdag i november 1924. For å støtte Norsk Film ytterligere ble det i oktober 1935 gitt positivt svar på en henvendelse fra Kommunale Kinematografers Landsforbund om å støtte norsk filmproduksjon ved å bevilge 1 pst. av bruttoinnspillingen for hver av kinoene gjennom fem år.

Filmavisen, som fram til fjernsynsaldere gjorde den gammel dags, kanskje var den mest populære nyhetsformidler i landet, gjorde sitt inntog i Drammen før 2. verdenskrig. Det første tilbudet fra Filmavisen forelå i 1939, men den gang ble det avslått av kinostyret fordi man syntes en pris på 570 kroner pr. program var en for drøy pris å betale. Samme sommer

kom det imidlertid til enighet, og Filmavisen ble et fast innslag på Perfekt hver mandag.

For å dekke de lokale begivenheter filmatisk var det allerede i oktober 1935 besluttet at det skulle kjøpes inn egen filmopptager. Sommeren 1936 bestemte man seg videre for å samle alle de lokale filmene i et spesielt kinoarkiv for Drammen.

Etter hvert som de mørke skyene begynte å trekke opp ute i Europa og Norges skjebnetime nærmet seg, merket en forandringene helt inn i kinosektoren. I februar 1940 ble det søkt om at billettprisene måtte legges på med 25 øre og at hele merinntekten skulle gå til det kjempende Finland. Kinostyret fant tanken god, men var redd for at publikum ville reagere negativt. Isteden gikk styret inn for at det skulle settes opp innsamlingsbøsser i samtlige kinolokaler for derved å gi innsamlingen en frivillig karakter. Senere gikk man et skritt videre og ga gratis filmleie ved matinéer til inntekt for Finland. Dette skjedde etter oppfordring fra Kommunale Kinematografers Landsforbund.

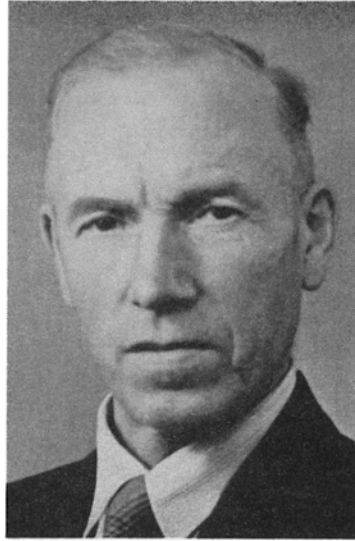
At krigen nærmet seg Norge, bar også en beslutning om å plassere luftverntiltak i kinolokalene bud om. I kinolokalene ble det fra slutten av februar 1940 plassert en del lamper, gassmasker, spader m.v.

Selv om håpet var levende til siste stund, var krigen i Norge ikke til å komme forbi. De fem lange år skulle sette sine merker også på kinofronten.

Krigsårene

Usikkerhet for fremtiden var kanskje det som mest av alt karakteriserte stemningen i de første krigsårene, — usikkerhet og forvirring. Kinostyret ble for dets del sammenkalt 27. april 1940, og man besluttet da at «På grunn av de nåværende forhold med bl.a. vanskeligheter med å skaffe film og utryggheten for den nærmeste fremtid, blir leieforholdet oppsagt for samtlige kinematografer for derved å kunne stå fritt». Samtidig ble det sendt søknad til eierne av lokalene om et midlertidig leieforhold og nedsatte husleier. Kinostyret fant ikke tiden inne til å legge langsiktige planer, men slo isteden inn på en linje hvor man skulle bautet seg fram fra dag til dag. For alvor ble det diskutert om man skulle oppgi å kjøre kino på Biografen og konsentrere seg om Palads og Perfekt, men det skulle vise seg at krigens redsler ikke skulle komme til å gi seg noe stort utslag i kinobesøket den første tiden. Det skjedde først senere og etter at de nye makthaverne i landet i større og større grad tok kinoene i bruk som et propagandaretskap for sine egne politiske mål.

Mellom bestyreren, styret og de nye makthaverne kom det ganske snart til flere uoverensstemmelser. Det første fant sted sommeren 1940 da bestyreren klaget over at tyske militærmyndigheter viste film mot betaling av sivilbefolkningen. Tidlig ble det også lagt et press mot styret for å annonsere kinostykkene i NS-organet «Fritt Folk», men her holdt «det gamle»

A. H. Arntsen, kinobestyrer 1939—1945.

styret strengt på at man bare ville annonsere i aviser som utkom og som var dagsaviser i Drammen. Styret førte i denne første tiden i det hele tatt en uredd linje overfor de tyske myndighetene, og i størst mulig utstrekning forsøkte en å drive kinoene etter de vanlige førkrigs-prinsippene. Et typisk tegn er det at hver gang lokaler ble rekvirert av tyskerne, var styret straks fremme med krav om erstatning både for lokalleien og for tapte spilleinntekter. At kravene i mindre utstrekning ble tatt alvorlige og betalt av tyskerne, er en annen sak. Andre overgrep fra tyskernes eller nazistenes side lot man heller ikke gå upåttalt hen. I desember 1940 klaget bestyreren bl.a. gjennom rådmannen på at tyske vaktpatruljer gikk inn på kinoene uten å betale. Saken ble tatt opp med den tyske kommandanten, som denne gang støttet kinoene og uttalte at tyskerne ikke hadde tillatelse til å foreta seg noe slikt. På samme måte tok man opp spørsmålet da det viste seg at tyskerne ikke ville stå i kø for å få billetter som andre mennesker.

Berta Opsahl (til v.) og Signe Karlsen sørger for at kinosalen er i god orden før publikum strømmer inn.

Tyskerne stilte også en rekke andre krav, bl.a. måtte det allerede fra oktober 1940 reserveres 10 av de beste plassene for tyske offiserer ved alle forestillinger hvor det ble vist tysk film. Plassene kunne ikke selges til andre, selv om tyskerne ikke benyttet dem. Dette vedtaket kom etter en episode på Biografen hvor tre høyere tyske offiserer var blitt solgt ståplasser uten at de var blitt gjort oppmerksomme på hva slags billetter de fikk.

Når det etter hvert kom til å oppstå et større og større spenningsforhold mellom ledelsen av kinematografene og styremaktene, skyldtes det i høy grad publikums reaksjoner i kinosalen. I første rekke gjaldt det de tyske ukerevyene — Ufa-

revyene — som var spekket med propaganda som publikum hadde vanskelig for å svelge uten hån, bitterhet og skadefrohet. Foruten denne revyen var det filmen «Det nye Norge» med tale av Vidkun Quisling og statsråd dr. Lunde som den første krigshøsten skapte problemer. Disse filmene var kinoene plik- tige til å kjøre, og samtidig var man forpliktet til å holde ro og orden i salen, — det siste var ingen lett sak. I lokalene ble det satt opp plakater om at bifalls- og mishagsytringer ikke ville bli tålt, og gjennom høytalere ble maskinistene pålagt å meddele det samme til publikum foran hver forestilling. I tillegg til dette måtte det utkalles politifolk som hadde vakt i salen under forestillingene. Om ikke dette skulle være nok, så hadde NS dessuten 4 fribilletter for å kontrollere om den fornødne ro og orden ble opprettholdt.

Til tross for at de største anstengelser ble gjort for å mestre publikum, så tilfredsstilte det ikke nazistenes smak, og i slutten av 1940 forelå det en klage på bestyreren fra fylkesføreren for Nasjonal Samlings distriktsorganisasjon i Buskerud. Klagen ble sendt til Innenriksdepartementet og gikk ut på at bestyreren ikke hadde truffet de disposisjoner som var nødvendige for å opprettholde ro og orden, og at han heller ikke hadde nød- vendig evne til å lede kinematografene med den fasthet og etter de retningslinjer «som nå må kreves».

Styret fikk klagen til uttalelse, og avviste den, samtidig som man slo fast at bestyreren hadde utført sin virksomhet til styrets tilfredshet.

NS var imidlertid hverken fornøyd med bestyreren eller styret, og allerede i februar 1941 ble kinostyret oppløst og erstattet med Nemnd for kino, teater og musikk. I denne nemnda var det bare o.r.sakfører Georg Resch fra det gamle kinostyret som ble tatt med. Som den ledende mann bak Drammens Theater skulle han ivareta teaterinteressene i styret. For å dekke musikkfeltet var musikkhandler Inge Sone en kort

tid styremedlem. Som formann satte imidlertid NS straks inn sin egen mann, fabrikkier A. Brodahl, som delvis også kom til å lede kinodriften gjennom krigsårene. NS styrket sin stilling i styret, da musikkhandler Inge Sone høsten 1941 ble skiftet ut med fylkesfullmektig, o.r.sakfører R. Grønstad. Han ble for sin del erstattet med fylkesmann J. Hundseid i 1942. Bestyrer A. H. Arntsen fikk beholde sin stilling helt til kort tid før krigens slutt, da han ble arrestert.

Under A. Brodahls ledelse av styret var kinoene mer eller mindre et redskap for NS og for de tyske okkupantene. Fra styrets side ble det ikke lenger vist større motstand og vilje til å føre noen egen politikk. Det nye styret hadde ikke mer enn etablert seg før det var helt i orden med frie arrangementer for NS på kinoene. Averteringen i «Fritt Folk» ble også fort bragt i orden, og tyske soldater fikk adgang til kinoene til redusert pris. Mer knipen var den nye styreformannen når det gjaldt vurderingen av bestyrerens lønn. Allerede i det første møtet han ledet tok han opp forslag om reduksjon av denne lønnen — fra 7 750 til 5 900 kroner — fordi «Det må tas i betraktning at det til denne stillingen kreves hverken akademisk utdanning eller annen fagkunnskap». O.r.sakfører Georg Resch protesterte sterkt på denne holdningen og fikk ført til protokolls at meningen helt fra den kommunale kinodrift startet, var at bestyreren skulle lønnes godt, slik at man kunne sikre seg en vel kvalifisert fagsjef og sikre at publikum fikk noe igjen av verdi for sine penger.

Georg Resch måtte allerede i september 1941 rykke hardt ut igjen for å forsvare ansatte ved kinoene. Denne gang var det en episode på Perfekt 1. august som ble tatt opp i styret. Det forelå anmeldelse etter at det hadde vært demonstrasjoner i salen under en forfilm hvor statsråd Gulbrand Lunde talte. Av styrets flertall ble den 18 år gamle salguttent Trygve Iversen og kontrollør Karl Kristensen avskjediget fordi de to ikke

hadde avbrutt forestillingen. Resch både argumenterte og stemte mot denne avgjørelsen. Kontrolløren for sin del hadde ikke vært inne i salen under forfilmen, men hadde vært mer enn opptatt med den store flokken av publikum som ventet ute i forgangen på at statsråd Lunde skulle bli ferdig. Da sinnene fikk lagt seg en del, ble Kristensen tatt inn igjen ved kinoene som salgutt ved Kinopaleet (det nåværende Saga) og Palads. Etter krigen fikk han erstattet sitt økonomiske tap.

Den utvilsomt mest gledelige begivenhet på kinofronten i krigsårene var åpningen av det nye kinolokalet i administrasjonsbygget i Drammen (den nåværende Saga kino). Samtidig med at denne kinoen ble åpnet, ble Perfekt lagt ned som kommunal kino. Flere år senere — etter krigen — ble den gjenåpnet som Snorre. Åpningen av det nye kinolokalet og nedleggelsen av Perfekt betydde et stort teknisk fremskritt for kinematografene i Drammen. Den nye kinoen var utstyrt med to maskiner, slik at man slapp pauser under forestillingen, og maskineriet fra Perfekt ble overført til Palads, slik at man også der kunne kjøre filmforestillinger uten å operere med pauser i forestillingene. Samtidig ble utstyret på Biografen også komplettert og bragt opp til samme standard som på de to øvrige kinoene.

Sommeren 1941 sto den nye kinoen på det nærmeste ferdig, og det ble skrevet ut navnekonkurransen blant publikum. 118 personer deltok med ett forslag hver, og 14 hadde levert inn to eller flere forslag. Det seirende forslaget, *Kinopaleet*, ble honorert med 50 kroner, mens det ble betalt 25 kroner for navnet *Snorre*.

24. september 1941 ble så den første forestillingen i Kinopaleet kjørt. Det var en lukket forestilling med 800 innbudte gjester i den store salen. Dagen etter, 25. september, fikk publikum slippe til for å se åpningsforestillingen, «Kjærlighet og vennskap» med Sonja Wigert, Per Aabel og Georg Løkke-

berg. Men da var altså den offisielle innvielsen overstått. Under innvielsen deltok bl.a. Drammens Byorkester og fremførte Valdresmarsjen og en noe forkortet Norsk Rapsodi nr. 3 av Johan Svensen. Videre var det taler av byggekomitéens formann, Karl Gunderssen, ordføreren, politimesteren og kinonemndas formann, A. Brodahl.

I pressen vakte den nye salen stor beundring, og en av skribentene avslutter, trolig i mangel av flere ord, sin beskrivelse slik: «Det lar seg gjøre å skrive mye mer om kinoen, men selvsyn er det beste, og den må sees.». Av de ting som trekkes fram er bl.a. vestibylen med utstilte bilder fra Drammens kunstgalleri — for øvrig etter en idé av Karl Gunderssen — og dessuten «lappeteppet» foran scenen, som var kjøpt inn for 3 000 kroner.

Men om gleden var stor for et øyeblikk, så var det ikke glede som kom til å være det karakteristiske for kinosektoren i Drammen i årene fremover.

For å vise noen av «den nye tids» problemer og problemstillinger, skal vi trekke fram en episode fra november 1941 da styremedlemmet R. Grønstad gikk til et kraftig utfall i styret mot kinobestyreren. Bakgrunnen var at bestyreren ikke hadde sperret av den bakre del av Kinopaleet i forbindelse med at Grønstad skulle holde foredrag i salen for kommunens arbeidere og lærere og gi dem en orientering om «den nye tids problemer». Resultatet ble at folk satt spredt bakover i salen, og møtet ble — etter foredragsholderens egen uttalelse — mindre vellykket. Noen uker tidligere hadde han holdt et lignende foredrag på Palads, og den gang befant alle tilhørerne seg på galleriet da foredragsholderen kom. Grønstad hadde derfor denne bitre erfaring i minne da han ba bestyreren sperre av den bakre del av Kinopaleet før neste foredrag. Da dette ikke ble gjort, var hans indignasjon stor. Bestyreren for sin del kunne overfor styret ikke annet enn å innrømme sin pliktforsømmelse, og på

dette grunnlag godtok han også straffen, plikt til å betale en halv måneds gasje til NS.

Men om de ansatte kunne tuktes, så var det en ting NS ikke kunne dirigere, og det var publikums tilstrømning til kinoene. Etter hvert som folket stålsatte seg, ble det også en del av hjemmefronten at man ikke skulle gå på tyske filmer. Denne «sporten» fikk bredere og bredere tilslutning, og våren 1943 kunne styret, på grunnlag av billettinntektene, konstatere at det var tydelig at det var kinostreik i Drammen. Selv om man forsøkte å holde kinoene i gang ved å dele ut fribilletter til medlemmer av ungdomsforbundet til NS, så kunne det ikke gå på denne måten. 11. mai 1943 kom så Reichskommissar Terboven personlig til Drammen, og dagen etter kunne man i byens avis finne følgende oppslag:

Bekjentgjørelse

I går ettermiddag hadde Reichskommissar Terboven en rekke konferanser med tyske og norske myndigheter i Drammen.

På grunn av forskjellige hendelser i den siste tid har Reichskommissar truffet følgende anordninger for byen Drammen:

- 1. Salg eller utlevering av spirituososa og tobakk blir med øyeblikkelig virkning forbudt på ubestemt tid. Unntatt fra forbudet er innehaverne av arbeidskort.*
- 2. Kinoene blir lukket på ubestemt tid.*
- 3. Alle forlystelsestilstelninger blir med øyeblikkelig virkning forbudt.*

For kinoens vedkommende kom den «ubestemte tiden» til å strekke seg helt fram til 1. juledag 1943. I mellomtiden ble de ansatte ved kinoene plassert i andre jobber i kommunen. I første omgang startet man igjen med forestillinger på Palads og Biografen, men i slutten av februar 1944 var også Kinopaleet i drift igjen.

Uten noen gang å oppnå de ergjerrige mål som NS håpet ved en bevisst og hard ledelse av kinodriften, fortsatte det fram

til freden. På et styremøte i desember 1944 ble det besluttet at kinostyrets formann, A. Brodahl, skulle føre tilsynet med kinodriften og ta alle viktige avgjørelser. Da var det imidlertid ikke stort flere avgjørelser som skulle tas før freden kom i mai 1945.

Bevisst kulturfaktor

Kinodriften i etterkrigsårene

Lærer O. P. Bakken, som var medlem av kinostyret før krigen, ble den som i første omgang kom til å overta ledelsen av de kommunale kinematografene da frigjøringen kom. Han kom til å fungere som bestyrer fra 5. mai 1945 og fram til 1. april 1946, da Robert Halvorsen ble ansatt i stillingen, etter at formannskapet hadde vedtatt at stillingen skulle lyses ledig. Det var 30 søknader til stillingen. Robert Halvorsen var, da han ble tilsatt i Drammen, bestyrer ved Ullevål og Golia kinoer i det daværende Aker. I 1962 ble stillingsbetegnelsen endret til kinosjef.

O. P. Bakken ble også valgt til formann i det første kinostyret etter krigen og ledet det første møtet under frie forhold 23. mai 1945. Styret besto av, foruten Bakken, advokat Karsten Wahl og skatteoppkrever Olaf Watnebryn. Før dette hadde imidlertid formannen på eget initiativ bestemt at de russiske krigsfangene i byen skulle få gå gratis på første forestilling og til reduserte priser ellers. Reduserte priser ble også innført for Heimefrontens mannskaper, og da man for første gang etter de lange årene fritt kunne feire 17. mai, ble kinoene åpnet til gratis barneforestilling.

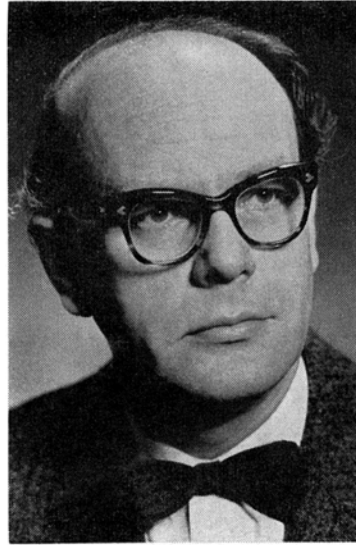
Det første styret fikk ingen lang levetid. Allerede 30. august 1945 besluttet bystyret å gjeninnsette det gamle styret fra før krigen, og igjen ble Karl Gunderssen sittende i formanns stolen, med Georg Resch som varaformann og O. P. Bakken som

O. P. Bakken, styremedlem 1935—1948, bortsett fra krigsårene. Han var styreformann den første tiden etter krigen og fungerte også som kinobestyrer fram til april 1946.

styremedlem. I 1948 ble Gunnar Olsen fast styremedlem etter O. P. Bakken, og i 1951 overtok Fritz Torgersen etter Gunnar Olsen. I 1952 gikk Resch ut av styret etter 35 års virke, og det nye styret kom da til å bestå av Karl Gunderssen, formann, Andreas Nøkleby og Trygve Winther. Dette styret ble sittende uendret helt fram til januar 1964, da Karl Gunderssen takket av, og Andreas Nøkleby ble valgt til ny formann i kinostyret. Samtidig ble Per Wendt Andresen nytt styremedlem. Dette styret fungerer også i jubileumsåret.

I tilknytning til det siste formannsskiftet i styret ble det holdt en kommunal fest hvor kinobetjeningen og kinostyret var til stede. Den nye formannen, Andreas Nøkleby, takket da Karl Gunderssen og trakk fram at han i hele 50 år hadde vært aktivt med i kinosektoren, og la til: «Det tror jeg at jeg tør si er enestående i norsk kommunal-historie. Jeg har ikke kunnet finne sammenligninger. Gunderssen slår her ut såvel Kristoffer Aamodt i Oslo som Nils Ødegaard på Gjøvik.» Nøkleby kom også inn på den store anseelse som Gunderssen har hatt i

*Andreas Nøkleby, styremedlem 1952—1964,
formann i kinostyret 1964—*

landssammenheng, og sa at «når det var store og viktige og vanskelige saker til behandling (i Kommunale Kinematografers Landsforbund, Kommunenes filmsentral, Fotorama og Norsk Film A/S), så ble det alltid spurt hva Gunderssen fra Drammen mente».

* * *

Skal en forsøke seg på en kort, generell karakteristikk av arbeidet innen kinosektoren i etterkrigsårene, må det være at tiden har vært preget av arbeidet med å skaffe nye kinolokaler, i første rekke på Strømsø, og dessuten arbeidet med å befeste kinoens rolle i den kulturelle sammenheng. Skal en også forsøke seg på en forsiktig dom, må det sies at det siste har vært kronet med noe større hell enn det første.

Allerede det første styret etter krigen, med O. P. Bakken som formann, gikk til avsetning av midler for å bygge nytt kinolokale. Styret var også inne på tanken om at kommunen burde engasjere arkitekt og forsøke å få tak i tomt øyeblikkelig. Utgangspunktet var at styret mente at hverken Biografen (som

Trygve Winther, styremedlem, 1952—

fra høsten 1950 ble døpt om til Teatret) eller Palads var tilfredsstillende og hensiktsmessige kinolokaler. I 1949 ble spørsmålet reist om å innrede kinolokaler i den nye latinskolen, men styret fant ikke å kunne anbefale dette prosjektet. Derimot var styret meget interessert i å få plassert en kino på Strømsø i de reguleringsplaner som på denne tiden ble utarbeidet for denne bydelen. Byplankontoret ga i januar 1951 melding om at man kunne tenke seg å avsette kommunens tomt Schultzgt. 2 til kino, noe styret tok til etterretning. Samtidig reiste Byplankontoret tanken om å få til en reprise kino i Bacheparken. Her var det avsatt plass til samfunnshus, men kinostyret hadde ikke noe å innvende mot at tomten ble overlatt til losje «Prøven». Meningen var imidlertid at det skulle leies lokale 2—3 ganger pr. uke til en reprise kino. Forutsetningen var at «Prøven» skulle bygge kinosalen fullt ferdig, mens kommunen skulle bekoste det kinotekniske utstyret. Denne idéen ble aldri realisert.

Per Wendt Andresen, styremedlem, 1964—

Arbeidet fortsatte imidlertid for å skaffe et nytt og eget lokale, og høsten 1954 tok styret opp spørsmålet om å engasjere arkitekt som kunne gi forslag til oppføring av kino, kombinert med forretnings- og kontorbygg, på kommunens tomt ved Strømsø torv.

Formannskapet var enig i dette, og allerede høsten 1955 forelå det et utkast fra arkitektene Ljøterud og Ødegård. Senere utarbeidet imidlertid Byplankontoret en ny planløsning for Strømsø, og i denne planen ble kinoen flyttet lenger inn på Strømsø. Planen innebar også at byggingen av kinoen her måtte bli et noe mer langsiktig mål. I 1963 var spørsmålet om å få reist en kino på Strømsø siste gang oppe, da man forsøkte å få innpasset en kino til ca. 500 tilskuere i forretningsbygget ved siden av «Sneglehuset» på Strømsø torv.

Heller ikke dette prosjektet ble en realitet, og fortsatt står det derfor som en av de viktigste sakene innen kinosektoren i årene fremover å få åpnet et tidsmessig kinolokale på Strømsø. I de 50 årene det har vært kommunal kinodrift i Drammen

Ruth Friis, varamann til jubileumsstyret, og med fast møterett.

har dette vært et av målene, — et mål som jubilanten snart fortjener å nå.

Selv om det har tørnet seg opp mange vanskeligheter på veien mot å reise en ny kino, så er like fullt den kommunale kinodriften i Drammen blitt utvidet i etterkrigstiden. En av de største suksesser knytter seg kanskje til gjenåpningen av den gamle Perfekt i Drammen Arbeiderforenings lokaler. Tanken om å gjenåpne denne kinoen kom opp i styret våren 1946, og i desember samme år ble det tegnet kontrakt, samtidig som planer for ombygging ble godkjent. Høsten 1947 ble det utskrevet navnekonkurransen for den nye kinoen, og det seirende forslaget var Snorre, som også ble navnet på den gjenåpnede kinoen. To andre forslag som ble premiært, var Brage og Kringsjø.

Snorre kunne slå dørene opp for publikum i februar 1948 og har senere, på grunn av det spesielle formål man har ment at denne kinoen skal tjene, vært et verdifullt tilskudd til byens kulturliv. Dette skal vi komme tilbake til senere i beretningen.

Robert Halvorsen, kinosjef, 1946—

Selv om det hverken betydde at et gammelt lokale ble lagt ned eller et annet ble åpnet, så er Kinopaleet strøket på listen over kinoer i Drammen etter krigen, mens Saga isteden er ført opp. Navneforandringen fant sted etter en navnekonkurranse våren 1950, hvor de to navneforslagene som lå nærmest vinnerforslaget, var Brage og Valhall. Fra 1. juli 1950 ble Saga navnet på Drammens representasjonskino.

I forbindelse med sammenslutningen av Skoger og Drammen fra 1. januar 1963 kom også spørsmålet opp om kinodriften i det gamle Skoger. Man undersøkte bl.a. mulighetene for å få til en ambulerende kinodrift i byens utkant, men løsningen ble at kinoene på Varden, Skogvang og Folkets Hus på Gulsbogen ble overtatt og åpnet i kommunal regi sommeren 1964. På Konnerud arbeidet man lenge med planer om å åpne kino i gymnastikksalen på Konnerud skole, men etter at kommunen hadde kjøpt Folkets Hus på Konnerud, ble løsningen at man fullstendig ominnredet lokalet her og skapte en tidsmessig kino. Denne kinoen ble åpnet i april 1966.

Vi nevnte tidligere i dette kapitlet at den kommunale kino-
driften i etterkrigsårene mer enn noen gang tidligere har befestet
sin rolle i den kulturelle sammenheng. Her kommer driften av
Snorre inn som en viktig faktor. Da Drammen kommunale
kinematografer bestemte seg for å åpne denne kinoen, var det
for at man ville ha et lokale hvor det utelukkende skulle kjøres
kvalitetsfilmer. Man ønsket med andre ord bevisst å gå inn for
å gi filmen som kunststart, og de blant publikum som søker til
filmer av mer kunstnerisk verdi, en hederlig sjanse. En slik
tanke var på denne tiden ukjent i norsk kinodrift, men flere
byer er senere kommet etter. Intensjonene bak Snorre er fulgt
opp, og denne kinoen har utvilsomt gjennom årene vært et
verdifulle tilskudd til Drammens kulturliv. For å få ungdommen
kvalitetsbevisste har det helt siden Snorre åpnet også vært en
ordning hvor skoleungdom — uansett hvilken skoleart de
tilhører — har kunnet gå på barnebillett på ettermiddagsfore-
stillingen. Denne ordningen har kun vært praktisert for Snorres
vedkommende.

For at denne kinoen også på andre måter skulle styrke
kulturlivet, har overskuddet helt fra starten av gått til en egen
post på Drammens budsjett for kulturelle formål. På samme
måte har inntektene av sjokoladesalget ved byens kinoer, som
begynte i 1951, de fleste årene gått til et fond for kulturelle
formål og stipendier.

Da Snorre åpnet, forsøkte man en tid å arrangere egne
kulturkvelder med kortfilmer om torsdagene. Senere utviklet
man dette og tilbød et samarbeid med Folkeakademiet i Dram-
men, og siden 1950 har disse to institusjonene arrangert Snorre-
kveld hver torsdag i sesongen. Kveldene består gjerne av et
kåseri med lysbilder eller en kulturfilm i tilknytning til kveldens
emne.

Filmen har et sterkt grep på folk — ikke minst på barna — noe hvert eneste ansikt på dette bildet gir uttrykk for. Bildet er tatt under en filmfremvisning på Kinoens Barnetime på Saga.

Drammens-kinoene har aldri vært redde for å sette en ekstra spiss på programmene når anledningen har vært til stede. Øverst fra premieren på «Fjolls til fjells», t.v. Edith Carlmar, kinosjef Robert Halvorsen, Leif Juster og Unni Bernhoft. Nederst er det t.v. to Davy Crocketter fra Drammen som reklamerer for filmen med samme navn. Til høyre er det Borgermusikken som — på marsj gjennom byen — lager reklame for «Broen over Kwai».

I 1961 gikk styret inn for å la seg representere i Drammen Filmklubb og stilte til rådighet seks ettermiddagsforestillinger pr. år.

Sommeren 1948 — etter at Snorre var åpnet — tok man initiativet til en sommerkavalkade hvor eldre «storfilmer» blir presentert på ny sommeren igjennom. Tiltaket var en suksess og har vært gjentatt hver sommer siden den gang. Idéen med å kjøre eldre filmer på ny er også tatt opp andre steder og har gitt støtet til en større import av eldre filmer til nyutsendelse.

Drammen kommunale kinematografer har stått for en ikke liten egenproduksjon. Det største løftet ble tatt i 1953 da man sendte ut en egen film om Drammen, «Drammen — byen langs elven», som ble laget av kinosjef Halvorsen. Fra 1953 og til et stykke ut i 1962 laget kinosjefen også egne månedsrevyer, hvor begivenheter i byen ble presentert. Også i dag blir det tatt opp film av større lokale begivenheter, som blir arkivert for ettertiden.

Når man skal forsøke å gi et bilde av drammenskinoenes rolle i kultursammenhengen, kommer man ikke bort fra forholdet til barna. Som det første sted i landet startet man her opp med Kinoens Barnetime, som siden 1949 har vært til glede både for barna i salen og for aktørene på Sagas scene. Gjennom Kinoens Barnetime har drammensbarna fått boltre seg på scenen i sang, musikk og skuespill, ved siden av at de er blitt vist en rekke gode barnefilmer.

Barnetimeonklene gjennom årene har vært Arnold Christoffersen, Sven Lindquist, Robert Halvorsen, Even Kolle og Brynjulf Mollestad.

Samarbeidet med skolene har vært godt og nådde et foreløpig høydepunkt høsten 1965 da man innførte en ordning med skoleabonnement på filmforestillinger. Forestillingene vises om ettermiddagen, lærerne får forhåndsmateriell om filmene, og senere blir det gjerne arrangert stilkonkurranser o.l. i klassene, hvor Drammen kommunale kinematograf stiller premier til rådighet.

Også for den høyere skoles vedkommende er det blitt arrangert spesielle filmforestillinger utenom de ordinære forestillingene.

Hva nå?

På det tekniske området har det skjedd store forbedringer innen kinodriften fra den spede begynnelse ved århundreskiftet og fram til i dag. Det er heller ingen grunn til å tro at utviklingen har nådd fram til et endelig høydepunkt, og når 100-års historien om Drammen kommunale kinematografer en gang skal skrives, taler alt for at våre dagers «super-systemer» vil bli betegnet som «gammeldagse». Det ligger i selve mediets natur at det stadig kan utvikles, men samtidig blir det gamle — fordi film er kunst — stående igjen med en egen verdi og en egen glans til alle tider.

Det kanskje største og mest merkbare tekniske fremskritt i filmverden skjedde ved overgangen til lydfilm, og kvaliteten på disse ble igjen bedret da man kunne skifte ut de håndsveivede fremviserne med elektrisk drevne fremvisere. Etter krigen utviklet man så teknikken videre, og vi har fått 3-dimensjonal film og bredfilm. Våren 1953 forsøkte man seg for første gang med 3-D-film i Drammen, og på Palads fikk publikum delt ut spesialbriller før de gikk inn i salen for å oppleve «siste skrik» innen filmteknikken. Dette «skriket» holdt seg imidlertid ikke lenge. En mer «varig løsning» kom man til da man på Palads og Snorre kunne ta i bruk Widescreen og Cinemacope 2. juledag 1954. I 1957 anskaffet man lignende utstyr til Saga, slik at også denne kinoen kunne innlede bredfilm-perioden. I 1960 kom Teatret med som den siste bredfilm-kinoen i byen. En ytterlig-

ere forbedring, Todd AO-anlegg, ble installert på Saga i 1961.

De store tekniske fremskritt på filmens og kinoens område de siste årene må sees som et ledd i konkurransen med fjernsynet. Utviklingen har vist at kinobesøkene i fjernsynsalderen har en tendens til å synke, men på ingen måte katastrofalt. Det er vel heller ingen grunn til å tro at fjernsynet noen gang vil gjøre kinodriften overflødig. Langt mer realistisk er det å regne med at besøkstallet vil stige i årene fremover, — om enn i et noe mindre tempo enn før fjernsynet ble allemannseie.

I verdensmålestokk regner man i dag med at det daglig er nærmere 54 millioner mennesker som ser en film, hvilket igjen vil si at det ukentlige kinobesøk tilsvarer 1/8 av jordens befolkning. Det er tall som mer enn ord forteller om filmens grep på mennesket. Verdien av dette «grepet» er uttrykt slik av Per Kviberg: «Filmen er etter min mening den største folkeoppdragende faktor i vår tid. Jeg kjenner intet virkemiddel som når så langt utover og så dypt ned i folk som filmen. Dens styrke ligger deri at den oppdrar menneskene og gir dem lærdom, samtidig som den morer dem.»

Disse ordene kan stå som et motto for den kommunale kinodrift i Drammen gjennom 50 år. Når man nå går løs på de neste 50, er det i erkjennelse av at man forvalter et viktig medium. I likhet med årene som er passert, kreves det også i fremtiden klok vurdering og vilje til å satse på det som har livets rett innen sektoren. For Drammen kommunale kinematografer har det vært et stort aktivum at man har hatt en stabil ledelse, både administrativt og i styrene. Et like stort aktivum har det vært at stabiliteten også har vært stor blant det ansatte personalet. I mange tilfeller vil man finne at flere generasjoner innen samme familie har hatt og har sin arbeidsplass ved kinoene i Drammen. Det forteller i seg selv om et positivt forhold mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, — til beste for dem som kinoene skal tjene: publikum.

Kinobestyrelserne

1917—39:

B. N. Borgersen

1939—45:

A. H. Arntsen

1945—46:

O. P. Bakken

1946—:

Robert Halvorsen (fra 1962 kinosjef)

Kinostyrene

1917—23:

Georg Resch, formann
Karl Gunderssen
Dorthea Refsum

1923—35:

Georg Resch, formann
Karl Gunderssen
Alma Bruun

1935—41:

Karl Gunderssen, formann
Georg Resch
O. P. Bakken

1941:

A. Brodahl, formann
Georg Resch
Inge Sone

1941—42:

A. Brodahl, formann
Georg Resch
R. Grønstad

1942—45:

A. Brodahl, formann
Georg Resch
J. Hundseid

1945:

O. P. Bakken, formann
Karsten Wahl
Olaf Watnebryn

1945—48:

Karl Gunderssen, formann
Georg Resch
O. P. Bakken

1948—51:

Karl Gunderssen, formann
Georg Resch
Gunnar Olsen

1951—52:

Karl Gunderssen, formann
Georg Resch
Fritz Torgersen

1952—64:

Karl Gunderssen, formann
Andreas Nøkleby
Trygve Winther

1964—:

Andreas Nøkleby, formann
Trygve Winther
Per Wendt Andresen

Brutto-inntekter ved kinoene 1/7-1917—31/12-1966:

	kr.		kr.		kr.
1/7 1917—		1934/35	347 446,30	1952/53	1 427 183,76
30/6 1918	381 350,45	1935/36	350 474,28	1953/54	1 669 922,61
1918/19	515 207,25	1936/37	401 932,34	1954/55	1 614 617,05
1919/20	664 026,74	1937/38	439 833,78	1955/56	1 547 411,41
1920/21	677 844,54	1938/39	494 450,85	1956/57	1 688 219,89
1921/22	607 305,48	1939/40	451 236,43	1957/58	1 737 705,67
1922/23	583 967,89	1940/41	443 793,33	1958/59	1 868 678,84
1923/24	536 818,40	1941/42	669 401,43	1959/60	1 903 294,24
1924/25	536 946,15	1942/43	863 498,13	2. h.år 1960	976 595,13
1925/26	465 970,92	1943/44	635 628,84	1961	1 940 915,36
1926/27	427 095,04	1944/45	1 217 970,53	1962	1 907 399,50
1927/28	348 520,00	1945/46	1 670 489,95	1963	1 741 452,64
1928/29	329 864,89	1946/47	1 451 340,90	1964	1 841 125,10
1929/30	338 560,10	1947/48	1 372 918,00	1965	1 887 760,27
1930/31	347 133,15	1948/49	1 432 551,75	1966	1 993 558,75
1931/32	348 275,72	1949/50	1 432 615,27		
1932/33	354 160,42	1950/51	1 367 624,27	Saml. innt.	55 045 010,30
1933/34	340 095,18	1951/52	1 452 486,74		

Besøk på Drammens-kinoene fra 1/1-1940 til 31/12-1967

Tidsrommet	1951	769 648	1959	739 859
1940 til ut	1952	800 877	1960	733 395
året 1945.....	1953	740 478	1961	707 000
1946.....	1954	784 743	1962	666 004
1947.....	1955	749 181	1963	564 432
1948.....	1956	816 081	1964	540 497
1949.....	1957	750 646	1965	530 362
1950.....	1958	734 619	1966	496 001

Det eneste år man har tall for besøket for 1940, er for 1937, og som er funnet i KKL's Årbok FILM OG KINO for 1938. Det samlede besøk var 374 426.

Som det vil ses, så har man også for årene 1940—1945 satt opp det samlede besøk for disse årene.

